

Hållbarhetsrapport 2017

Locum AB



Projekt Nya Södertälje sjukhus tilldelades andraplatsen i Årets Miljöbyggnad 2017. Den nya sjukhusbyggnaden har byggts under Locums ledning på uppdrag av Stockholms läns landsting.

Innehållsförteckning

1.	Hållbarhetsrapport	4
1.1	Inledning.....	4
1.2	Hållbarhetsrapport 2017.....	4
2.	Verksamhetsstyrning (affärsmodell)	5
2.1	Styrning av verksamheten.....	5
2.1.1	Vision och ledord.....	6
2.2	Hållbar verksamhet.....	6
2.2.1	Strategi för Hållbar verksamhet.....	7
2.3	Certifierat ledningssystem, intern styrning och kontroll.....	7
2.3.1	Integrerat och certifierat ledningssystem.....	7
2.3.2	Intern revision.....	8
2.3.3	Intern kontroll.....	9
2.3.4	Risker knutna till Hållbarhetsrapporten 2017.....	10
2.4	Styrdokument.....	13
2.4.1	Styrdokument fastigheter.....	13
2.5	Kravställning vid upphandling och SLL:s uppförandekod för leverantörer.....	14
3.	Effektivt miljöarbete	15
3.1	SLL:s miljöprogram och Locums miljöplan.....	16
3.1.1	Bli klimatneutrala och minimera den negativa påverkan.....	16
3.1.2	Område energi.....	16
3.1.3	Område material, produkter och avfall.....	18
3.1.4	Höga miljöambitioner vid nybyggnationer och större ombyggnationer.....	18
3.1.5	Styrdokument.....	19
3.2	Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året.....	19
4.	Socialt ansvarstagande och respekt för mänskliga rättigheter	27
4.1	Förvaltning, utveckling och uthyrning av lokaler i landstingets vårdfastigheter.....	27
4.1.1	Mål, indikatorer och utfall.....	28
4.1.2	Styrdokument.....	28
4.1.3	Jämställdhet och jämlikhet.....	29
4.1.4	Tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning.....	30
4.1.5	Nationella minoriteter och minoritetsspråk.....	32
4.1.6	Barnkonventionen.....	33
4.1.7	Folkhälsa.....	33
5.	Nöjda och stolta medarbetare	36
5.1.1	Mål, indikatorer och utfall.....	36
5.1.2	Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare.....	36
5.1.3	Jämställdhet och jämlikhet.....	39
5.1.4	Samverkan och dialog med arbetstagarorganisationerna.....	39
5.1.5	Hälsofrämjande arbetsmiljö.....	40
5.1.6	Styrdokument.....	41
6.	Antikorruption	42
6.1.1	Ansvarsfulla och etiska affärsmetoder.....	42
6.1.2	Ansvar i leverantörskedjan.....	42
6.1.3	Styrdokument.....	42
6.1.4	Mål, uppföljning och genomförda aktiviteter under året.....	42
7.	Intressenter, intressentdialog	45
8.	Ordlista, hänvisningar	47

Fastigheters hållbarhetspåverkan, direkt och indirekt

Vi förvaltar landstingets vårdfastigheter med vetskapen att de påverkar miljön under hela sin livscykel – från planering, projektering och byggskede via förvaltning, fastighetsdrift, ombyggnad till rivning och avfallshantering. Locums arbetsätt är målstyrt, certifierat och bygger på PDCA-modellen (Plan, Do, Check, Act). Det vill säga noggrann planering, kravställning och upphandling av samarbetspartners, effektivt genomförande, uppföljning och kontroll av leverans och leverantör, analyser, åtgärder och förbättringar.

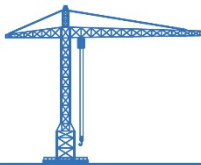
Resursförbrukning • Material, produkter och kemikalier • Utvinning av råvara • Leverantörer i flera led • Arbetstillfällen och arbetsvillkor
Vattenanvändning • Avfall • Plast • Energiförbrukning • Ekosystem och biologisk mångfald • Hälsa och välbefinnande • Risk för korruption
Markanvändning • Inomhusmiljö • Rent vatten • Mångfald och likabehandling • Digitalisering • Säkerhet • Brandsäkerhet • Växthusgaser
Transporter • Ekonomisk tillväxt • Intressentbehov • Tillgänglighet • Delaktighet • Risk för oegentligheter • Arbetsmiljö • Socialt ansvarstagande
Kvalitet • Användbarhet • Efterlevnad av lagar och regler • Affärsmetoder • Samhällsutveckling • Föroreningar • Klimatförändringar

Projektering



Styrning

Byggskede



Planering

Förvaltning och fastighetsdrift



Kravställning

Ombyggnation



Uppföljning

Kontroll

Rivning/ Avfallshantering



Analys och åtgärd

Intressenter och intressentdialog

1. Hållbarhetsrapport

1.1 Inledning

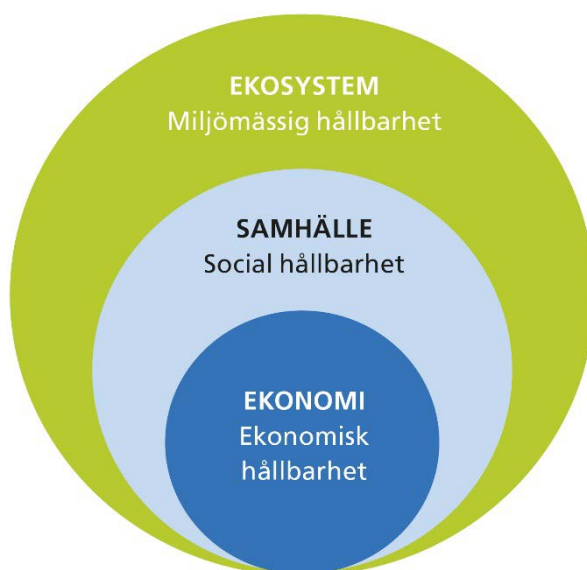
Styrelsen i Locum AB avger Hållbarhetsrapport 2017. Rapporten har upprättats utifrån det lagkrav som framgår av Årsredovisningslagens kapitel 6. Hållbarhetsrapporten beskriver bolagets verksamhet ur perspektiven verksamhetsstyrning, miljö, socialt ansvarstagande, respekt för mänskliga rättigheter, medarbetare, antikorruption och intressentdialog.

Längst bak i detta dokument finns en ordlista och hänvisningar till fördjupad information.

1.2 Hållbarhetsrapport 2017

Vår hållbarhetsrapport beskriver hur Locum tar etisk, social, ekonomisk och miljömässig hänsyn i verksamheten, vårt uppdrag samt i förhållandet till varandra och till våra samarbetspartners.

Under respektive avsnitt i denna rapport redovisas för vår verksamhet tillämpliga styrdokument, koppling mot landstingets mål, eventuella egna mål och indikatorer utöver landstingets samt genomförda aktiviteter under året.



Illustrationen ovan: Social hållbarhet är målet, ekologin sätter ramarna och ekonomin är ett medel och en förutsättning för hållbar verksamhet.

2. Verksamhetsstyrning (affärsmodell)

2.1 Styrning av verksamheten

Locum AB är ett helägt dotterbolag till Landstingshuset i Stockholm AB, 556477-9378. Locum AB har ett helägt dotterbolag AB Terreno, 556108-8195, som sedan 2007 är vilande.

Locum AB är en serviceenhet inom Stockholms läns landsting (SLL). Locum har specifika ägardirektiv fastställda i landstingsfullmäktige, en bolagsordning, ett avtal avseende förvaltning samt en fullmakt att företräda SLL enligt avtalet. Bolaget bistår också ägaren samt hälso- och sjukvårdsnämnden (HSN) i fastighetsstrategiska frågor, bland annat i samband med investeringsplaneringen. Därutöver kan landstingsfullmäktige besluta om vissa uppdrag som Locum har att utföra, exempelvis genomförande av byggprojekt.

Genom förvaltningsavtalet svarar Locum för såväl teknisk som ekonomisk förvaltning av fastigheter inom Landstingsfastigheter Stockholm (LFS). Landstingsfastigheter är en resultat-enhet inom SLL i vilken den ekonomiska redovisningen sker av landstingets vårdfastigheter. Fastighetsbeståndet uppgår till cirka 2 miljoner kvadratmeter lokaler i Stockholms län. Locum hjälper också till att hyra in lokaler för vårdens behov. Locum svarar även för att för att sjukhus och andra vårdinrättningar i Stockholms län har ändamålsenliga lokaler. Bland hyresgästerna dominerar sjukvården i länet, såväl offentlig som privat.

SLL formulerar Locums uppdrag och sätter ramen för verksamheten via bland annat ägardirektiv, mål och budget. Locums politiskt tillsatta styrelse följer upp och utvärderar verksamheten. Bolagets verkställande direktör (VD) leder den löpande verksamheten inom givna uppdrag och budgetramar mot uppsatta mål. Till sin hjälp har VD en ledningsgrupp. Locums arbete ska bidra till att såväl ägare som kunder är nöjda med Locum som förvaltare av landstingets vårdfastigheter.

Bolagsstyrningen i Locum AB utgår från aktiebolagslagen och kommunallagen samt Sveriges Kommuner och Landstings (SKL) *Principer för styrning av kommun- och landstingsägda företag*.

Locums verksamhet styrs utöver ovanstående av följande styrande förutsättningar

- Ägardirektiv och uppdrag
- Stockholms läns landstings mål
- Budget som beslutats av landstingsfullmäktige
- SLL:s och Locums policy- och styrdokument
- Aktuella lagar och föreskrifter
- Krav i erforderliga standarder¹

Locums årliga affärsplan samt det integrerade och certifierade ledningssystemet utgår från de styrande förutsättningarna. Se vidare avsnitt Certifierat ledningssystem, intern kontroll.

¹ Bland annat kraven i ISO 9001:2015 (Kvalitet) ISO 14001:2015 (Miljö) och ISO 27001 (Informationssäkerhet)

2.1.1 Vision och ledord

SLL:s vision är "en attraktiv, hållbar och växande Stockholmsregion med frihet för invånarna att själva forma sina liv och fatta avgörande beslut"

Locums vision är att bli en av Sveriges bästa fastighetsförvaltare 2020. Landstingets värderingar är *Öppenhet, Kompetens, Pålitlighet* och *Samverkan*. Landstingets värderingar är tillsammans med bolagets ledord – *Lyhördhet, Ansvarstagande, Tydlighet* och *Handlingskraft* – vägledande i vårt arbete för att nå uppsatta mål.

Konkret innebär det att vi som organisation såväl förstår vårt uppdrag som att vi levererar det vi kommit överens om. Vi tydliggör förutsättningar och konsekvenser för uppdraget i dialog med ägare och kund. Vi är öppna för nya lösningar och strävar alltid efter att arbeta smartare och effektivare. Vi har tydliga mål och handlingsplaner som vi löpande följer upp och återkopplar utvecklingen av. Vår kommunikation är rak och transparent.

2.2 Hållbar verksamhet

SLL ska bidra till och skapa förutsättningar för en hållbar Stockholmsregion och Locum är en central pusselbit i landstingets arbete. Locum förvaltar SLL:s vårdfastigheter med vetskapen att de har en hållbarhetspåverkan under hela sin livscykel – från planering, projektering och byggskede via förvaltning, fastighetsdrift, ombyggnad till rivning och avfallshantering.

Locum följer de lagar, regler, avtal och styrande dokument som styr verksamheten, vårt arbete och vårt agerande. Vårt hållbarhetsarbete bygger bland annat på FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, ILO:s åtta kärnkonventioner, Agenda 2030 – Världens plan för hållbar utveckling, FN:s barnkonvention, FN:s deklaration mot korruption, Årsredovisningslagen, SLL:s policyer och styrande dokument samt vår Hållbarhetspolicy².



[Agenda 2030 – Världens plan för hållbar utveckling](#)

² Locums [Hållbarhetspolicy](#) finns tillgänglig via Locum.se och Locums intranät.

Ur Locums Hållbarhetspolicy:

Vi arbetar målstyrt och på ett strukturerat sätt med hjälp av analyser, effektiv planering, kontroll och uppföljning – ständig förbättring är en del i det dagliga arbetet.

Vi utvecklar, förvaltar och hyr ut lokaler för god vård. Lokalerna ska vara säkra, trygga, ändamålsenliga och hållbara – det innebär att lagkrav följs, att krav avseende patientsäkerhet uppfylls och att arbetsmiljön avseende lokalen är god.

Vi kvalitetssäkrar att de produkter och tjänster som vi levererar uppfyller de krav som våra kunder och vi själva ställer. Detta görs genom olika typer av kontroller och uppföljningar av såväl leverantör som leverans.

2.2.1 Strategi för Hållbar verksamhet

Locums affärsplan för 2018 innehåller en strategi för Hållbar verksamhet. Under 2018 kommer en paketering och samordning av hållbarhetsarbetet att genomföras, med syfte att tydliggöra vad Locum gör redan idag och vad som behöver förbättra och utveckla. Bland annat avseende kravställning i styrdokument, hur kraven uppfylls och följs upp.

2.3 Certifierat ledningssystem, intern styrning och kontroll

Styrning och kontroll av verksamheten ingår i Locums verksamhetsstyrning och certifierade ledningssystem. Locum har i sin affärsplan integrerat genomförd riskbedömning och intern kontrollplan för att möjliggöra för bolaget att uppnå fullmäktiges respektive styrelsens mål och uppdrag.

2.3.1 Integrerat och certifierat ledningssystem

Locums arbetssätt är målstyrt, certifierat och bygger på PDCA-modellen (Plan, Do, Check, Act). Det vill säga noggrann planering, kravställning och upphandling av samarbetspartners, effektivt genomförande, uppföljning och kontroll av leverans och leverantör, analyser, åtgärder och förbättringar. Styrdokument tillsammans med organisationsstruktur, styrnings- och beslutsprocesser, rutiner samt planering, uppföljning, analyser, förbättringar, förnyelse och utveckling bildar det vi kallar för *ledningssystem*.

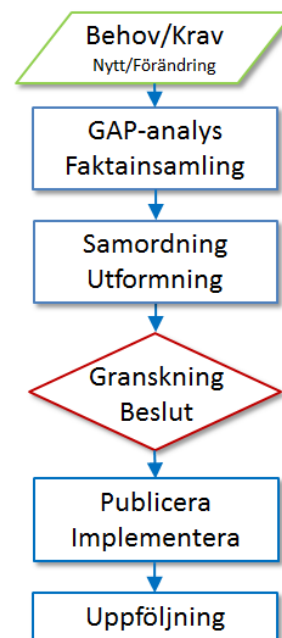
Locums ledningssystem är integrerat, det vill säga flera kravställande områden är inarbetade och samordnas för att uppnå bästa möjliga nytta. Vice VD tillsammans med kvalitetschef ansvarar för förvaltning, utveckling och uppföljning av ledningssystemet samt övergripande samordning av ingående delar utifrån aktuell lagstiftning, SLL:s och Locums styrdokument samt erforderliga internationella ISO-standarder etc.

Locums integrerade och certifierade ledningssystem har vid en övergångsrevision certifierats enligt kraven i ISO 9001:2015 och ISO 14001:2015.

Metod/process för att implementera ny lagstiftning eller nya krav

Exempelvis nya myndighetskrav, ny lagstiftning, nytt uppdrag, nytt styrande dokument från landstinget eller revidering av Locums styrdokument.

1. **Internt behov eller krav utifrån** – Ett helt nytt krav eller behov alternativt behov av förändring av befintligt styrdokument, process eller rutin.
2. **Analys (Gap-analys), faktainsamling** – Hur påverkar kravet/ förändringen Locum? Gap-analys: Det vill säga jämföra mot: Befintliga interna krav/ interna styrdokument; SLL:s styrdokument; Aktuell lagstiftning; Tidigare erfarenheter; Genomförda utredningar; Evidensbaserad information (källhänvisning, förklaring, motivering).
3. **Planera och ta fram åtgärder/information utifrån "gapen"**
4. **Samordning med dem som berörs – tänk helhet**
Kommunikationsplaner (när så krävs), dokument (enligt mall och regler för informationsförvaltning), utbildning, web-baserad information etc.
5. **Remisser, godkännandeflöde** – Avstämning med kvalitetschef, samt vid behov även med ledningssystemets samordnings- och beredningsgrupp*. Interna beslut, styrelsebeslut etc.
6. **Publicera, implementera** – Kommunera, informera, publicera, utbilda, förvara, diarieföra, arkivera.
7. **Uppföljning** – Interna och externa revisioner, verksamhetsuppföljning, rapporter, intern kontroll, egenkontroll.



2.3.2 Intern revision

Interna revisioner – enligt krav ibland annat ISO 9001 och ISO 14001 – genomförs minst två gånger per år enligt en treårig revisionsplan. Revisioner genomförs och dokumenteras på ett sådant sätt att vi enkelt ser skillnaden mellan vad som görs och hur vi ska göra³. Vi följer bland annat upp att policy/styrdokument/process/rutin finns upprättad, är aktuell, implementerad och följs. Interna revisioner kan även genomföras som en uppföljning av aktiviteter i Intern kontrollplan.

Vice VD ansvarar för de interna revisionerna med hjälp av kvalitetschef (revisionsledare). I ansvaret som revisionsledare ligger att inför varje revision upprätta ett revisionsprogram, se till att internrevisionen genomförs, upprätta slutrapport samt återföra resultatet till ledningsgruppen. De observationer, avvikelser och förbättringsförslag som framkommer vid revision sammanställs i LOGGEN. LOGGEN fungerar som en handlings- och åtgärdsplan för förbättringar av Locums arbetsätt. Här finns förbättringsförslag, avvikelser, observationer och rekommendationer, såväl från medarbetare som från interna och externa revisorer. I separat dokument från Landstingsstyrelsens förvaltning (LSF) finns sedan 2017 den interna kontrollplanen.

³ Bland annat utifrån lag- och myndighetskrav, landstingets krav, krav i ISO 9001, 14001 etc.

Processägare⁴ ansvarar för att lämplig åtgärd genomförs. Åtgärder i LOGGEN följs upp av kvalitetschef.

2.3.3 Intern kontroll

Den interna kontrollen utgår från SLL:s policy för intern kontroll och ska se till att verksamheten bedrivs i linje med SLL:s samt bolagets egna uppsatta mål, styr- och policydokument. Locum följer SLL:s modell⁵ och har inarbetat den i ledningssystemet.

Intern kontroll är en process som syftar till att följande mål uppnås:

- Ändamålsenlig, kostnadseffektiv och säker verksamhet
- Tillförlitlig ekonomisk och finansiell rapportering och information
- Efterlevnad av tillämpliga lagar och föreskrifter m m

Styrelsen ansvarar för den interna kontrollen inom verksamhetsområdet med utgångspunkt i beslut fattade av landstingsfullmäktige och landstingsstyrelsen. Verkställande direktör (VD) ansvarar för att i enlighet med SLL:s policy utforma konkreta och verksamhetspecifika styrdokument för att upprätthålla en god internkontroll.

VD rapporterar löpande till styrelsen hur den interna kontrollen fungerar. Styrelsen utvärderar kontinuerligt den information som bolagsledningen lämnar. Arbetet innefattar bland annat att säkerställa att åtgärder vidtas rörande de brister och förslag till åtgärder som framkommit vid den interna kontrollen.

Risikanalys genomförs för de riskfaktorer som bedöms kunna påverka möjligheterna att nå uppsatta mål. Riskfaktorerna delas in i kategorier:

- Omvärldsrisker
- Finansiella risker
- Legala risker/Bristande efterlevnad av regelverk (Compliance)
- IT-baserade risker
- Verksamhetsrisker
- Redovisningsrisker
- Risk för förtroendeskada

De tendenser och slutsatser som konstateras i omvärlds- och marknadsanalyser, bland annat i samband med affärsplanarbetet, formuleras som risker. Riskerna värderas i en bolagsövergripande riskanalys som ligger till grund för den interna kontrollplanen. Värdering av riskerna genomförs av chefs- och ledningsgrupp. För varje risk framgår definition och exempel. Riskerna graderas utifrån konsekvens och sannolikhet. Styrelsen tar beslut om vilka väsentliga risker som ska lyftas till den interna kontrollplanen, samt om det finns lågt värderade risker som också behöver behandlas i den interna kontrollplanen. Locums ledningsgrupp ansvarar därefter för planering och genomförande av förebyggande åtgärder i internkontrollplanen. Åtgärder som planeras i respektive enhets/avdelnings verksamhetsplan.

⁴ VD, vice VD samt respektive avdelningsdirektör i ledningsgruppen.

⁵ Kontrollmiljö, riskanalys, kontrollaktiviteter, information och kommunikation samt övervakning.

Styrelsen utvärderar kontinuerligt den information som bolagsledningen lämnar. Arbetet innefattar bland annat att säkerställa att åtgärder vidtas rörande de brister och förslag till åtgärder som framkommit vid den interna kontrollen och externa revisionen.

Kontroll av att planerade åtgärder genomförs enligt plan utförs av kvalitetschef. Uppföljning genomförs i intervjuform tillsammans med respektive processägare⁶ samt vid behov i form av stickprovskontroller och vid interna revisioner. Uppföljning dokumenteras i den interna kontrollplanen. Uppföljningen/granskningen redovisas för styrelsen.

Uppföljning av åtgärder i intern kontrollplan för 2017 beslutas av styrelsen i samband med årsbokslut.

2.3.4 Risker knutna till Hållbarhetsrapporten 2017

Åtgärder beskrivs under respektive hållbarhetsområde i denna rapport.

Tabellen nedan: Utdrag ur Intern kontrollplan 2017

I riskanalys (2016) samt beslutad intern kontrollplan för 2017 har åtgärder/aktiviteter knutna till nedanstående risker följts upp vi tertial- och delårsuppföljning samt inför årsbokslutet:

Risk	Begränsande åtgärder	Kapitel i rapporten
Risk att bolaget inte uppnår miljömål gällande energi – Verksamhetsdel utgör en betydande andel av energianvändningen i vårdlokaler. Samverkan med vårdverksamheterna och konkreta energieffektiviseringsåtgärder påverkar möjligheten att uppnå energimålen.	Beslut om Miljöplan 2017-2030 (styrelsen 2016-11-24) och genomförande av energiplaner med konkreta energisparåtgärder per förvaltningsobjekt. Stödja kunderna och skapa incitament för minskad energianvändning. Utveckla arbetet tillsammans med kund att identifiera och genomföra energisparåtgärder.	Kapitel 3 och 4
Risk att säkerheten i våra byggprojekt upplevs som otillräcklig – Risk för olyckor i våra byggprojekt. Obehöriga har tillträde till våra byggarbetsplatser.	Fortsatt utveckling av aktiv riskhantering i projekt i syfte att identifiera, eliminera och hantera risker och störningar som kan påverka verksamheten negativt. Personalliggare implementerade i projekt. Uppföljning under 2017. Samarbete med Skatteverket fortgår. Översyn av whistleblowerfunktion under 2017. Uppföljning av ID06-användning. Uppföljning av personalliggare och ID06 på byggarbetsplatser och i projekt. Uppföljning av riktlinje för arbetsmiljö vid byggnads- och anläggningsarbete. Framtagande av rutin för uppföljning av arbetsmiljö i produktionsskedet samt test under första kvartalet 2017.	Kapitel 4 och 5
Risk att våra entreprenörer utnyttjar svart arbetskraft samt inte har ett strukturerat arbete	Personalliggare implementerade i projekt. Uppföljning under 2017. Samarbete med Skatteverket fortgår.	Kapitel 4 och 6

⁶ VD, vice VD samt respektive avdelningsdirektör i ledningsgruppen.

mot korruption – Risk att entreprenörer eller underentreprenörer medverkar bland annat till utnyttjande av människor och osund konkurrens.	Översyn av whistleblowerfunktion under 2017. Uppföljning av ID06-användning.	
Risk för oegentligheter – Risk att medarbetare eller samarbetspartners agerar på ett oetiskt eller olagligt sätt. Exempelvis bedrägeri, ger eller tar muta. Agerar utifrån jäv eller intressekonflikt t ex vid olika former av beslut.	Obligatorisk årlig utbildning Riktlinje för externa kontakter. Riktlinje för externa kontakter är även en punkt på APT-programmet (arbetsplatsträffar) varje år på avdelnings-/enhetsnivå. Stickprovskontroll av bisysslor. Fortsätt att genomföra bakgrundskontroll vid rekrytering för vissa funktioner. Kvartalsvis kontroll av alla leverantörer (hos Skatteverket, kallas också Begäran/Svar offentliga uppgifter). Kvartalsvis kontroll av rimligheten i inbetalda arbetsgivaravgifter mot antal anställda hos ett urval leverantörer. Översyn av Locums whistleblowerfunktion.	Kapitel 4 och 6
Risk för extraordinär händelse	Fortsatt utveckling av fastighetsförvaltningssystemet Landlord i syfte att bli skapa ytterligare möjligheter att analysera och förebygga risken för påverkan av allvarlig störning. Utveckla modellen för risk- och sårbarhetsanalyser med risker och konsekvenser som kan uppstå i samband med klimatförändring. Genomföra risk- och sårbarhetsanalyser enligt plan.	Kapitel 3 och 4

Riskseminarium tillsammans med styrelsen 2017 (inför intern kontrollplan 2018)

Tabellen nedan: Utdrag knutet till områden i denna Hållbarhetsrapport.

Risk	Kommentarer/Resonemang/Konsekvens	Kapitel i rapporten
Risk att bolaget inte lyckas behålla, attrahera eller rekrytera enligt personalbehov och/eller att nyckelkompetenser lämnar bolaget.	Exempelvis på grund av förändringar i bolagets uppdrag eller attraktivitet. Otydlighet i ägarstyrningen som påverkar bolagets möjlighet att genomföra uppdraget. Skillnaden mellan löne- och kompensationspaket i offentligt respektive privat bolag.	Kapitel 5
Risk att säkerheten i våra byggprojekt upplevs som otillräcklig (ett fortsatt riskområde).	Risk för olyckor i pågående byggprojekt. Obehöriga har tillträde till byggarbetsplatserna.	Kapitel 4 och 5
Risk för extraordinär händelse (ett fortsatt riskområde).	Allvarlig störning eller risk för allvarlig störning i viktig samhällsfunktion som kräver skyndsam insats. Exempelvis avbrott i dricksvattenförsörjning eller elförsörjning. Händelse kopplad till extremväder (ex. storm, regn, snöfall, översvämning), pandemi eller terrorattack.	Kapitel 3 och 4
Risk att våra leverantörer bryter mot grundläggande rättigheter och principer, utnyttjar svart	Risken för oegentligheter inom bygg- och fastighetsbranschen är betydande enligt anlitade revisorer. Risk för brister i kravställning vid upphandling och interna kontrollåtgärder i form	Kapitel 4 och 6

Risk	Kommentarer/Resonemang/Konsekvens	Kapitel i rapporten
arbetskraft eller inte har ett strukturerat arbete mot korruption (ett fortsatt riskområde).	av uppföljning av besiktningar och kontroll av utfört arbete. Leverantör som har bristfällig ekonomi och inte betalar skatter och avgifter. Leverantör som har många underleverantörer och/eller verkar i en bransch med låga löner och/eller anlitar migrantarbetare eller säsongsarbetare med bristfälliga villkor.	
Risk för oegentligheter (ett fortsatt riskområde).	Medarbetare eller samarbetspartners agerar på ett oetiskt eller olagligt sätt. Exempelvis bedrägeri, ger eller tar muta. Agerar utifrån jäv eller intressekonflikt t ex vid olika former av beslut.	Kapitel 6
Risk att bolaget inte uppnår miljömål gällande energi (ett fortsatt riskområde).	<p>Verksamhetsel utgör närmare hälften av energianvändningen i vårdlokaler. Bristande analys, samverkan med vårdverksamheterna och konkreta energieffektiviseringsåtgärder påverkar möjligheten att uppnå energimålen.</p> <p>Bakgrunden till att Locum bedömer energi som en betydande risk även fortsättningsvis och trots insatser, är dels att energi är Locums viktigaste miljöområde men också beroende på att det finns utmaningar kopplat till området. Vid nybyggnation blir fastighetsenergins andel väsentligt lägre än i det genomsnittliga befintliga beståndet. Vilket bland annat beror på bättre klimatskal⁷ och mer energieffektiva installationer. Samtidigt ser Locum en trend att verksamheternas energianvändning ökar på grund av mer teknikintensiv vård. Teknikintensiv och värmealstrande utrustning samt ökande komfortkrav bidrar till att Locum även kan se en trend att kylanvändningen ökar.</p> <p>Locum har i dagsläget ett rörligt bestånd där det både tillkommer och avgår fastigheter. Vidare pågår större ombyggnationer. Sammantaget påverkar allt detta nyckeltalet avseende energianvändningen och ställer också krav på att Locum har system som hanterar det på ett adekvat sätt för att få bra underlag till analyser och uppföljning. Dessutom bidrar själva rörligheten till att påverka nyckeltalet. Energimålet är ett av SLL:s viktigaste miljömål och Locum är en viktig part i detta vilket gör att Locum vill vara tydliga med att detta är av stor vikt.</p>	Kapitel 3

⁷ Klimatskalet omfattar de delar av byggnaden som gränsar mot den yttre omgivningen, det vill säga ytterväggar, tak, golv/grund, fönster och dörrar.

2.4 Styrdokument

SLL har fastställt ett antal styrande dokument. De styrande dokumenten beskriver vad som styr landstingets verksamhet och hur arbetet ska utföras inom olika ansvarsområden. För vårt ansvarsområde har vi verksamhets-specifika styrdokument, utifrån lagar och myndighetskrav, där även landstingets krav är inarbetade.

Det finns specifika styrdokument dokumenterade för respektive hållbarhetsområde i rapport.

Policydokument – Grundprinciper för vårt handlande. Uttrycker ledningens övergripande viljeinriktning och fastställs av styrelsen.

Riktlinjer och regler – Riktlinjer anger en gemensam standard, en "konkretiserad policy". De är även ett styrmedel för att säkerställa att lagkrav och andra regler efterlevs.

Rutinbeskrivningar och instruktioner – Rutinbeskrivningar och instruktioner anger HUR arbetet ska bedrivas – Locums rutinbeskrivningar och instruktioner finns på intranätsidor samt i handböcker, mallar och checklistor.

Bland styrdokumenten finns även övriga dokument som tillhör bolags- och verksamhetsstyrning, såsom besluts-, delegations- och attestordning, budget, affärsplan etc

2.4.1 Styrdokument fastigheter

I 5 Kap 2§ Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) anges: "Där det bedrivs hälso- och sjukvård ska det finnas den personal, de lokaler och den utrustning som behövs för att god vård skall kunna ges."

Locums ansvar och uppdrag avseende uthyrning, förvaltning och utveckling av landstingets vårdfastigheter innebär kravställning gentemot de leverantörer som på uppdrag av Locum utför byggprojekt och andra förändringar i landstingets fastigheter. *Styrdokument fastigheter* används som kravställning vid upphandling av bygg- och driftentreprenader samt konsulttjänster.

Standardisering av lokaler, rumsfunktioner och tekniklösningar medför effektivare och säkrare vård, samt långsiktigt hållbara, robusta och ändamålsenliga vårdfastigheter. *Styrdokument fastigheter* är styrmedel för att säkerställa lokaler för god vård – att lagkrav följs, att krav avseende patientsäkerhet uppfylls och att arbetsmiljön i lokalen är god – en gemensam standard som ska gälla för fastigheter förvaltade av Locum.

Styrdokument fastigheter finns för ett flertal områden exempelvis fysisk tillgänglighet, vårdhygieniska aspekter, arbetsmiljö vid byggnads- och anläggningsarbeten, styr- och övervakningssystem för fastighetsdrift, VA-system, elkraftsystem, kyl- och värmesystem, system för branddetektering, brandlarm och brandsläckning, luftbehandlingssystem, teletekniska säkerhetssystem system för medicinsk gas och hissar.

<http://www.locum.se/Verktygen/Styrdokument-fastigheter/>

2.5 Kravställning vid upphandling och SLL:s uppförandekod för leverantörer

Som offentligägt bolag ska Locum, förutom allmän lagstiftning, även tillämpa särskilda regler som gäller vid offentlig upphandling. Dessa särskilda regler är först och främst Lagen om offentlig upphandling (LOU) vilken bland annat innebär att upphandlande myndigheter ska behandla leverantörer på ett likvärdigt och icke-diskriminerande sätt samt genomföra upphandlingar på ett transparent sätt. Vid upphandlingar ska principerna om ömsesidigt erkännande och proportionalitet iakttas. Locum ska som offentligt styrt organ följa SLL:s fastställda upphandlingspolicy.

Vi strävar efter att samarbeta med leverantörer med värderingar som överensstämmer med våra egna och att inte göra affärer med leverantörer som skulle kunna skada Locum och SLL. Vi ställer relevanta ekonomiska, sociala och miljömässiga krav vid upphandling och använder när så bedöms lämpligt SLL:s uppförandekod för leverantörer.

Locum har rätt att kontrollera leverantörens efterlevnad av kraven. Vid allvarliga brister har vi rätt att kräva vite eller att häva avtalet. Vi kontrollerar att de produkter och tjänster som vi levererar uppfyller de krav som vår ägare, våra kunder och vi själva ställer. Detta görs genom olika typer av dialoger och uppföljningar av såväl leverantör som leverans.

Riskområden

Hög risk	Medelrisk	Låg risk
Leverantör med omfattande eller betydande negativ påverkan på miljö och människor. Påverkan sker både på och kring arbetsplatsen, i leverantörsleden och i lokalsamhället. Höga sociala risker som långa arbetstider, låga löner eller barnarbete. Höga miljö- och arbetsmiljörisker beroende på farliga kemikalier i produktionen etc.	Leverantör med begränsade negativa effekter på miljö och människors hälsa. Typ av verksamhet eller land kan dock indikera att det finns sociala risker som långa arbetstider, låga löner eller andra områden där efterlevnad av SLL:s uppförandekod kan vara svag.	Leverantör med begränsade negativa effekter på miljö och människors hälsa. Typ av verksamhet eller land kan dock indikera att det finns sociala risker som långa arbetstider, låga löner eller andra områden där efterlevnad av SLL:s uppförandekod kan vara svag.

Vi gör aktiva ställningstaganden angående lämpliga ekonomiska, sociala och miljömässiga krav i varje upphandling beroende på om det som ska upphandlas kan antas utgöra en riskbransch.

3. Effektivt miljöarbete

Locums långsiktiga miljömål är att bli klimatneutrala och minimera den negativa påverkan på miljö och hälsa. Locum förvaltar SLL:s vårdfastigheter, med vetskapen om att en fastighet påverkar miljön under alla faser i livscykeln – från råvaruutvinning, under byggnation, förvaltning och ombyggnation till rivnings- och avfallsfasen.

Locum bedriver ett systematiskt miljöarbete för att säkerställa en framgångsrik utveckling över tid. Till grund för det systematiska arbetet har Locum utrett den miljöpåverkan som genereras av verksamheten samt kartlagt de krav bolaget omfattas av inom miljöområdet. Arbetet sker mot tydliga miljömål med löpande uppföljning och är integrerat i den ordinarie verksamheten.

För att bli klimatneutrala bedriver Locum ett aktivt arbete med att minska energibehovet, effektivisera användningen samt återvinna den energi som används. I arbetet att bli klimatneutrala ingår också att välja energi som producerats med så lite miljöpåverkan som möjligt. Locum köper förnybar energi när så är möjligt och installerar fastighetsnära förnybar energiproduktion. Ytterligare prioriterade områden kopplat till klimatneutralitet är utfasning av klimatpåverkande köldmedier och kravställning av förnybara drivmedel för transporter.

För att minimera den negativa påverkan på miljö och hälsa samt möjliggöra framtida återanvändning, ställer Locum höga krav på de material och produkter som används och byggs in. Detta säkerställer att byggprodukter och dess innehåll kontrolleras, dokumenteras och kan identifieras om de i framtiden visar sig innehålla ämnen som har hälso- och miljöskadliga effekter. Om återanvändning av material inte är möjligt sorteras avfallet i möjligaste mån på plats för att ge bästa förutsättning till materialåtervinning. I sista hand energiåtervinns och deponeras avfallet. I befintliga byggnader finns ibland fastighetsföreningar vilka måste hanteras på säkert sätt. Som ett led i det arbetet görs bl.a. inventeringar inför ombyggnationer för att identifiera förekomst av föroreningar och säkerställa rätt hantering.

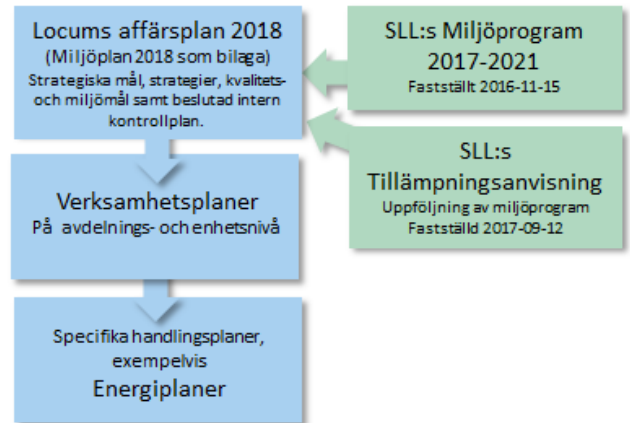
Sammantaget bidrar Locums miljöarbete till en giftfri miljö, en sund inomhusmiljö, minskade utsläpp av växthuspåverkande gaser, minskad energianvändning samt till hushållning av material och produkter.



3.1 SLL:s miljöprogram och Locums miljöplan

I november 2016 fastställdes två viktiga styrdokument för Locums miljöarbete: SLL:s *Miljöprogram 2017-2021* och Locums *Miljöplan 2017-2030*. För att arbeta in SLL:s miljöprogram i de bolagsinterna styrdokumenterna så samordnades dessa två dokument i början av 2017. I det arbetet tydliggjordes och fördelades även ansvar per mål. Resultatet fastställdes i en kompletterande bilaga till den gällande affärsplanen.

SLL:s *Tillämpningsanvisning Uppföljning av miljöprogram 2017-2021* är inarbetad i Locums affärsplan för 2018. Locums miljöplan är en av bilagorna till affärsplanen.



3.1.1 Bli klimatneutrala och minimera den negativa påverkan

I Locums *Miljöplan 2017-2030* finns mål på kort och lång sikt. Där beskrivs Locums övergripande mål att vara klimatneutrala år 2030 och minimera den negativa påverkan på miljö och hälsa.

3.1.2 Område energi

Genom att minska och effektivisera energianvändningen påverkar Locum både målet om minskad klimatpåverkan och målet om minskad energianvändning. Energi pyramidens visar Locums grundläggande ståndpunkt i energi arbetet.

Strategin är att i första hand minska behovet och effektivisera energianvändningen tills dess målet att vara klimatneutrala är uppnått.



Energiplaner med konkreta energisparåtgärder per förvaltningsobjekt

Locums mål för 2017 var att minska använd energi med 8 % jämfört med 2011. Utfallet blev en minskning på 12 % och målet är därmed uppnått. Eftersom definitionen av nyckeltalet för måluppföljningen har förändrats i och med fastställandet av de nya styrdokumenterna finns ingen jämförelse med utfallet 2016, dock ses en nedåtgående trend under året.

Det fastighetsbestånd som Locum förvaltar befinner sig i en stor utvecklingsfas vilket innebär en utmaning för energistatistiken, varför ett utvecklingsarbete kopplat till detta har påbörjats 2017 och fortsätter under 2018.

Några av de framgångsfaktorer som bidragit till årets minskning är ett bra löpande drift-optimeringsarbete. Ett av flera goda exempel är Södersjukhuset där i huvudsak drift-optimeringar har givit en minskning av energin på - 4 % under 2017. Ett exempel på en enskild energiåtgärd med stor energibesparing är bytet av ångpanna på Huddinge sjukhusområde.

Bytet skedde 2016 men i slutet av året så energibesparingen ger framför allt utslag på 2017 års energianvändning. Ett annat exempel på ett lyckat energisparprojekt under 2017 som resulterade i stor energibesparingar är installation av återvinningssystem för att ta tillvara spillvärme från en kylanläggning på Karolinska sjukhusområdet.

Locum arbetar systematiskt med energifrågan genom energikartläggningar, energiplaner per fastighet samt månatlig uppföljning och rapportering av utfall. Energikartläggningar har utförts under 2017 och arbetet fortsätter 2018. Ett arbete för att utreda möjliga samverkans effekter med andra besiktningsarbeten har påbörjats under 2017 och fortsätter 2018.

Några områden för utvecklingsarbete som planeras utföras under 2018 är hur energi krävs, granskas och följs upp i byggprojekt samt uppföljning av driftentreprenörens energi arbete. Locum deltar 2017-2018 i ett samverkansprojekt med syfte att identifiera överdimensionerade luftflöden samt ta fram en metod för att justera detta.

Stödja kunderna i deras arbete med att minska användningen av verksamhetsenergi

För att stödja verksamheterna i arbetet med att minska användningen av verksamhetsenergi har Locum tagit fram en informationssida (Locum.se) där verksamheterna kan hitta mallar, verktyg, konkreta tips och råd samt goda exempel för att minska energianvändningen.

Under 2017 har ett uppföljande arbete kopplat till informationssidan genomförts tillsammans med sjukhusens miljörepresentanter. Samarbetet kring informationssidan inleddes i oktober 2016. Locum har också återkommande möten med hyresgästerna. Där tas frågor upp om hur de kan arbeta för att effektivisera verksamhetsenergin. Det kan handla om allt ifrån tips i broschyren *Förbättra ditt inomhusklimat* till mallen för energironder som finns på informationssidan.

Ytterligare exempel på aktiviteter som har genomförts under 2017 i syfte om att stödja verksamheterna i arbetet med att minska verksamhetsenergin är att Locum erbjuder hyresgäster möjligheten att teckna gröna hyresavtal som innehåller rutiner för att systematiskt jobba med verksamhetens energisparåtgärder. Under 2018 kommer Locum att vidareutveckla processen för de gröna hyresavtalen.

Fastighetsnära förnybar energiproduktion genom solceller

I enlighet med landstingets mål har Locum som målsättning att installera 20 000 kvm solceller och målet ska vara nått 2020. Under 2016 byggdes solcellsanläggningar på tre sjukhusfastigheter i Stockholm. Utbyggnaden av solceller gjordes först på utvalda tak på Danderyds sjukhus, inom Huddinge sjukhusområde och på Södertälje sjukhus. Den totala arean installerade solceller var årsskiftet 2017/2018 7 686 kvm.

För ytterligare information om Locums solceller, se Mål 1: År 2021 har landstingets



utsläpp av växthusgaser minskat med minst 50 procent i jämförelse med år 2011 och med minst 75 procent jämfört med 1990.

3.1.3 Område material, produkter och avfall

Stockholms läns landsting är inne i en period med stora investeringar i landstingets vård-fastigheter. Bygg- och anläggningsprojekt står därför för en väsentlig del av landstingets miljöpåverkan under de kommande åren. Locum ställer höga krav på vilka produkter och material som används i byggprojekten och följer upp projektörer och entreprenörer kontinuerligt.

Produkter som avses att byggas in registreras i Byggvarubedömningen (BVB) som är ett bedömningssystem för att identifiera produkters innehåll och miljöpåverkan. Genom att använda bedömningssystemet i byggprojektens alla faser säkerställer Locum att bra byggprodukter ur miljö- och hälsosynpunkt väljs samt att de och dess innehåll dokumenteras. Produkterna kan därmed även identifieras om de i framtiden visar sig innehålla ämnen som har miljö- och hälsoskadliga effekter. Under 2017 hade 94 % av produkterna som registrerades i BVB betyget accepteras eller rekommenderas.

Locum följer kontinuerligt upp avfallshanteringen i byggprojekten för att säkerställa att en hög sorteringsgrad uppnås. Att kontrollera vilka material och produkter som byggs in och följa upp avfallshanteringen gör att hela livscykeln beaktas. Under 2017 uppnådde Locum en sorteringsgrad på 94 %. Genom att kravställa en god avfallssortering på byggarbetsplatsen säkerställer man att rena fraktioner går till materialåtervinning.

3.1.4 Höga miljöambitioner vid nybyggnationer och större ombyggnationer

Den övergripande målsättningen är att samtliga strategiska investeringar med en projektbudget över 100 mkr ska certifieras enligt Miljöbyggnad. Genom att använda ett certifierings-system som Miljöbyggnad säkerställer Locum att byggnaderna har en bra inomhusmiljö, är energieffektiva och att inga omotiverade miljö- eller hälsoskadliga ämnen byggs in. Vid slutet av 2017 hade Locum totalt nio projekt registrerade i Miljöbyggnad där två av dessa har blivit certifierade och uppnått nivån guld, vilket är den högsta och mest utmanande nivån.

Locum har under året påbörjat arbetet att verifiera byggnadernas prestanda vilket ska ske senast två år efter idrifttagandet, i enlighet med certifieringsreglerna. Under 2018 kommer Locum att uppdatera rutiner och styrdokument för att möta kraven i den nya versionen av certifierings-systemet, Miljöbyggnad 3.0.

Projekt Nya Södertälje sjukhus har tilldelats andraplatsen i Årets Miljöbyggnad 2017

Utmärkelsen för Årets Miljöbyggnad 2017 har tagits fram av Sweden Green Building Council i syfte att premiera Sveriges mest framstående projekt inom hållbar samhällsbyggnad.

Nya Södertälje sjukhus fanns med bland de tre finalisterna och kom på en delad andraplats. En del av juryns motivering var att "Projektet Nya Södertälje sjukhus visar på ett föredömligt sätt, att med god samverkan mellan fastighetsägare, entreprenörer och projektörer kan även teknikintensiva och komplexa byggnader certifieras på Miljöbyggnads högsta nivå." Utnämningen visar att Locum fortsätter i rätt riktning i sin strävan att minska miljöpåverkan och att skapa hållbara, klimatneutrala fastigheter.

3.1.5 Styrdokument

Stockholms läns landsting

- Miljöprogram för Stockholms läns landsting 2017-2021 (Inklusive riktlinjer miljö), LS 2015-0092
- Tillämpningsanvisningar avseende uppföljning av miljöprogram för Stockholms läns landsting 2017-2021 LS 2016-1486

Locum AB

- Hållbarhetspolicy.
- Affärsplan - Av styrelsen beslutad affärsplan med en miljöplan, utifrån SLL:s styrdokument och Locums betydande miljöaspekter.
- Miljöplan – Miljöplanen ingår som en del av affärsplanen och beskriver Locums miljömål, på kort och lång sikt, samt strategier och åtgärder för att nå målen. Miljöplanen uppdateras årligen.
- Alla processer och rutiner samlas i Locums ledningssystem.

Övriga krav/verktyg

Locums ledningssystem, ISO 14001:2015, ISO 9001:2015, ISO 26000. Samtliga *Styrdokument fastigheter* finns tillgängliga via Locum.se under rubriken Verktygen för samarbetspartners och används som kravställning vid upphandling.

3.2 Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året

Nedan (på sidorna 19 till 26) följer en tabell över mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året.

SLL riktlinje miljö Ställa krav på energiprestanda vid nybyggnationer och större ombyggnationer.

Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året

Antal Miljöbyggnadsprojekt

Den övergripande målsättningen är att alla projekt med en projektbudget över 100 miljoner kronor ska certifieras enligt Miljöbyggnad. Genom att ha målsättningen att certifiera större byggprojekt enligt Miljöbyggnad främjas miljöarbetet ytterligare och höga krav på energiprestanda ställs. Locum driver därmed arbetet att skapa hållbara fastigheter med minskad miljöpåverkan framåt.

Under slutet av 2017 hade Locum nio stycken projekt registrerade i Miljöbyggnad 2.2, varav två är certifierade enligt guld. Under 2018 förväntas ytterligare byggnader bli certifierade enligt målsättning. Arbetet med att verifiera de certifierade byggnaderna har påbörjats och kommer att utvecklas ytterligare under nästkommande år. Locum har även påbörjat arbetet med att uppdatera rutiner och styrdokument för att möta kraven i den nya versionen av certifieringssystemet, Miljöbyggnad 3.0.

Projektområde och projektnamn	Målnivå	Status
Danderyds sjukhus, <i>Ny akutbyggnad</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering
Huddinge sjukhusområde, <i>CHOPIN</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering

Sollentuna sjukhus, <i>Vårdavdelningar, specialistcentra och entré</i>	Silver	Certifierat enligt guld 2017
S:t Görans sjukhus, <i>Vårdavdelningar och behandling</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering
S:t Görans sjukhus, <i>Vårdavdelningar och behandling</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering
Södersjukhuset, <i>Ny behandlingsbyggnad</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering
Södersjukhuset, <i>Ny vårdbyggnad</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering
Södersjukhuset, <i>Nytt försörjningskvarter</i>	Guld	Ansökan sammanställs för certifiering
Södertälje sjukhus, <i>Nya Södertälje sjukhus</i>	Guld	Certifierat enligt guld 2016

SLL:s
Miljöprogram
2017-2021

Mål 1: År 2021 har landstingets utsläpp av växthusgaser minskat med minst 50 procent i jämförelse med år 2011 och med minst 75 procent jämfört med 1990.

Locums
Miljöplan
2017-2030

Locums mål är att vara klimatneutrala 2030. Ersätta köldmedier som har hög Global Warming Potential⁸ (GWP) med köldmedier som har lägre GWP. Fortsätta installera solceller på sjukhusens tak med målet att installera totalt 20 000 kvm solceller senast 2020.

Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året

Klimatpåverkan, ton CO₂ekv, koldioxidekvivalenter

I Locums Miljöplan 2017-2030 finns mål på kort och lång sikt. I miljöplanen beskrivs Locums övergripande mål att vara klimatneutrala år 2030 och att minimera den negativa påverkan på miljö och hälsa. För att bli klimatneutrala bedriver Locum ett aktivt arbete med att minska energibehovet, effektivisera användningen samt återvinna den energi som används. I arbetet att bli klimatneutrala ingår också att välja energi som producerats med så lite miljöpåverkan som möjligt. Locum köper förnybar energi när så är möjligt och installerar fastighetsnära förnybar energiproduktion. Ytterligare prioriterade områden kopplat till klimatneutralitet är utfasning av klimatpåverkande köldmedier och kravställning av förnybara drivmedel för transporter.

SLL bedriver i dialog med bl.a. Locum ett utvecklingsarbete att ta fram ett verktyg för beräkning av klimatpåverkan, en klimatkalkyl. Arbetet med klimatkalkylen är ännu ej avslutat och därför redovisas inget resultat i hållbarhetsrapporten. Resultatet ifrån klimatkalkylen kommer att redovisas i Locums årsberättelse för 2017 och i SLL:s miljöredovisning för 2017 som publiceras under våren/sommaren 2017.

Fastighetsnära förnybar energiproduktion, MWh och kvm

Locum har som målsättning att installera 20 000 kvm solceller. Målet ska vara nått 2020. Locums plan för installation av solceller har pausats under 2017. Under 2016 byggdes solcellsanläggningar på tre sjukhusfastigheter i Stockholm. Utbyggnaden av solceller gjordes på utvalda tak på Danderyds sjukhus, inom Huddinge sjukhusområde och på Södertälje sjukhus. Den totala arean installerade solceller till och med 2017 är 7 686 kvm. Under 2017 producerade solcellsanläggningarna totalt 1 020 MWh. För uppgifter om solcellsarea och produktion per sjukhus/sjukhusområde se tabellen nedan. Produktionen kommer sannolikt att öka under 2018 eftersom alla anläggningar inte var i drift under hela 2017.

För att nå det uppsatta målet om antalet kvadratmeter solcellsyta, ser Locum även över möjligheten att installera solceller i samband med större ny- och ombyggnationer. För att optimera förutsättningarna för installationer av solceller vid den typen av projekt, har en handbok tagits fram.

År för utfall	Utfall totalt	Utfall Danderyds sjukhus	Utfall Huddinge sjukhusområde	Utfall Södertälje sjukhus	Mål 2020
2017 kvm	7 686	1 055	5 795	836	20 000
2017 MWh	1 020	143	773	104	-

⁸ Förklaring i kapitel 8. Ordlista, hänvisningar.

SLL:s Miljöprogram
2017-2021**Mål 2:** År 2021 arbetar landstinget systematiskt och effektivt med klimatanpassning.**Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året****Redovisning av Locums arbete rörande mål 2**

Locum har under året medverkat i remissarbetet kring framtagandet av rapporten *Nulägesanalys – klimatanpassning* initierat av SLL Säkerhet och beredskap. Locum har också medverkat vid en konferens inom området samt i oktober 2016 genomfört en övergripande risk- och sårbarhetsanalys (RSA) avseende klimatiförändringar för förvaltningsobjekten enligt utskickad RSA från SLL Säkerhet och beredskap.

SLL:s Miljöprogram
2017-2021**Mål 8:** År 2021 sker landstingets transporter till 95 procent med förnybara drivmedel.**Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året****Drivmedelsförbrukning, per bränsleslag och andel förnybart drivmedel (ifrån transporter av byggavfall inom Huddinge sjukhusområde och transporter av hyresgästavfall (endast källsorterade fraktioner och omklassat avfall))**

De ökade kraven på andel förnybart bränsle som gäller from årsskiftet 2016/2017 är kommunicerade med de avfallsentreprenörer som berörs av kravet. Utifrån målsättningen 2021 har mål för kommande år upprättats:

Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020	Mål 2021
80 %	85 %	90 %	95 %

Förklaringen till målnivåerna för kommande år styrs av möjligheten till att förändra krav i avtal och upphandlingar.

- Locum ligger på en andel om 48 % (47 % 2016) förnybart bränsle för 2017 kopplat till byggavfallstransporterna inom Huddinge sjukhusområde och
- 82 % (85 % 2016) för transporter av hyresgästavfall (endast källsorterade fraktioner och omklassat avfall).

Följande ger en total andel förnybart bränsle om 72 %.

Bakgrunden till att andelen förnybart bränsle minskade under året beror på att antalet transporter av hyresgäst-avfall (endast källsorterade fraktioner och omklassat avfall) har ökat. När avfallsleverantören sätter in ytterligare transporter jämfört mot de planerade används äldre fordon som inte går på förnybart bränsle. Under 2018 kommer avfallsleverantören av hyresgästavfall att ta ytterligare fordon i drift som går på förnybart bränsle. Utifrån att andelen förnybart bränsle har minskat avsevärt under 2017, kopplat till transporter av hyresgästavfall, har Locum begärt in en åtgärdsplan med delmål som kommer att följas upp kontinuerligt.

Under 2018-2020 kommer Locum sannolikt inte att nå målet om andel 95 % förnybart bränsle för transporter. Gällande avtal utgår ifrån kraven i Miljöutmaning 2016 om 75 % andel förnybart bränsle i transporter. Under perioden 2020-2021 bedömer Locum att målet om 95 % är möjligt att nå. Upphandlingar av avfallsentreprenörer kommer att göras under perioden och de nya kraven ifrån miljöprogram 2017-2021 kommer att finnas med.

Dieseln innehåller 45 % förnybart bränsle (förutom en hjullastare som har 50 % förnybart andel). Biogas och HVO innehåller 100 % förnybart bränsle kopplat till beräkningar i tabellen nedan.

År för utfall	Andel förnybart drivmedel (%)	Mål 2021 (%)
2017 (transporter byggavfall)	48	95
2017 (transporter hyresgästavfall)	82	95

SLL:s Miljöprogram
2017-2021Locums Miljöplan
2017-2030

Mål 11: År 2021 har klimatpåverkan från landstingets tjänsteresor minskat med 25 procent i jämförelse med år 2016.

Locum ska minska klimatpåverkan från tjänsteresor.

Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året**Rapporterar aktiviteter för att prioritera resfria arbetssätt, liksom resor med tåg framför flyg samt övriga aktiviteter som bidrar till minskad klimatpåverkan.**

Office 365, som nu är infört inom SLL, möjliggör Skypemöten såväl internt som externt. Användandet av Skype kan leda till minskade resor eftersom möten då genomförs på distans. Användandet av Skype kan därför leda till både sparad tid och minskad miljöpåverkan.

Under 2017 har Locums IT-enhet genomfört en utbildning för medarbetarna i hur Skype används. Stöd finns även på intranätet i form av en instruktionsfilm, frågor och svar samt skrivna instruktioner. I Locums reception finns också periodkort som tillfälligtvis lånas ut för resor i tjänsten med lokaltrafik. Åtgärderna som beskrivs gör Locum för att minska resandet i tjänsten och när tjänsteresor ändå behöver göras främja användandet av lokaltrafik.

I samarbete med SLSO – Locum har under 2017 tillsammans med SLSO beslutat om att installera ytterligare laddstolpar för att främja användandet av elbilar.

SLL:s Miljöprogram
2017-2021Locums Miljöplan
2017-2030

Mål 12. Verksamhets- och fastighetsenergi i landstingsägda fastigheter har minskat med 10 procent år 2021 och med 30 procent år 2030, i jämförelse med år 2011.

Locum ska minska energianvändningen med 8 % till 2017, utifrån basår 2011.

Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året**Energieffektivisering, basår 2011 (%), använd energi för värme, kyla, elektricitet, totalt, (MWh) och lokalyta (kvm A-temp)**

Målet för energianvändningen år 2021 är enligt Locums miljöplan en minskning av använd energi om 15 % jämfört med basåret 2011. Målet för energianvändningen år 2017 var en minskning på 8 % jämfört med basåret 2011. Nyckeltalet är använd energi enligt SLL:s miljöprogram 2017-2021 vilket är en förändring jämfört med föregående år då definitionen var köpt energi exklusive kyla. En annan skillnad är att det tidigare var angivet att endast strategiska fastigheter⁹ ingick i det målsatta nyckeltalet, denna avgränsning finns inte i nu gällande miljöprogram. Utfallet för 2017 är en minskning på 12 % jämfört med 2011 och målet för 2017 har alltså nåtts. Eftersom definitionen för nyckeltalet för måluppföljningen har ändrats görs ingen jämförelse med utfallet 2016, men en nedåtgående trend ses under året. Några av de framgångsfaktorer som bidragit till årets minskning är ett bra löpande driftoptimeringsarbete. Ett av flera goda exempel är Södersjukhuset där i huvudsak driftoptimeringar har givit en minskning av energin på – 4 % under 2017. Ett exempel på en enskild energiåtgärd med stor energibesparing är bytet av ångpanna på Huddinge sjukhusområde. Bytet skedde 2016 men i slutet av året så energibesparingen därifrån visar sig framför allt på 2017 års energianvändning. Ett annat exempel på ett lyckat energisparprojekt under 2017 som ger stora energibesparingar är installation av återvinningssystem för att tillvara på spillvärme från en kylanläggning på Karolinska sjukhusområdet.

Systematiskt arbetssätt

Locum arbetar systematiskt med energifrågan och upprättar årligen objektspecifika energiplaner utifrån den övergripande målnivån. Energiplanen beskriver fastighetens energimål och åtgärder för att nå målet. Energi-

⁹ Strategiska fastigheter - Strategiska fastigheter är fastigheter som ska behållas av landstinget. I strategiska fastigheter bedrivs landstingsfinansierad verksamhet som det ur ett vårdserviceperspektiv är viktigt att landstinget långsiktigt förfogar över.

planerna följs upp systematiskt och minst en gång per månad i Locums förvaltningsrapport. Uppföljning av energiåtgärder och projekt som påverkar energianvändningen görs mot en lista där energiåtgärder finns samlade. Uppdatering av energiplan för respektive förvaltningsobjekt görs årsvis. Under 2017 har vidareutveckling av arbetet fortsatt där bland annat uppdatering och utveckling av energiplanerna har skett, ett arbete som kommer att fortsätta under 2018. Särskilt fokus ska läggas på utveckling av kommunikation av utfall och framdrift.

För att sänka energianvändningen genomförs bland annat löpande energikartläggningar som mynnar ut i energisparåtgärder. Energisparåtgärder identifieras också genom exempelvis löpande fastighetsdrift, obligatoriska ventilationskontroller, planerat underhåll och investeringsprojekt. Under 2017 har energikartläggning utförts på delar av Södersjukhuset motsvarande 45 000 kvm och energikartläggningsarbetet fortsätter med 35 000 kvm under 2018. Möjligheten att effektivisera kartläggningsarbetet genom att hitta samverkans effekter med andra besiktningsarbeten började utredas under 2017 och arbetet fortsätter 2018. Ett utvecklingsarbete av hur energi krävstills, granskas och följs upp i byggprojekt planeras att genomföras under 2018.

Driftoptimeringar är en viktig del av energieffektiviseringsarbetet och görs i samverkan med driftentreprenörerna. Framgångsfaktorer som identifierats är energikompetens och engagemang hos driftentreprenören. Locum kommer under 2018 att bedriva ett utvecklingsarbete för att förbättra och systematisera uppföljningen av driftentreprenörens energiarbete.

Under 2017 har Locum, tillsammans med CIT Energy Management AB och andra stora fastighetsägare, deltagit i ett samverkansprojekt med syfte att identifiera överdimensionerade luftflöden samt ta fram metod för att justera detta. Projektet fortsätter under 2018.

Locums Miljöplan	Utfall Energieffektivisering (%)	Mål 2017 (%)	Mål 2021 (%)	Mål 2030 (%)
2017	12 %	8	15	30

Aktiviteter för energieffektivisering avser åtgärder för effektivare användning av verksamhetsenergin och antal gröna hyresavtal

Av Locums energianvändning är en betydande andel verksamhetsenergi. En utmaning i arbetet med att minska energianvändningen är att sjukvården blir mer och mer teknikintensiv, vilket påverkar energianvändningen negativt. För att stödja verksamheterna i arbetet med att minska verksamhetsenergin har Locum tagit fram en informationssida (Locum.se), där verksamheterna kan hitta mallar, verktyg och konkreta tips och råd samt goda exempel för att minska energianvändningen. Under 2017 har ett uppföljande arbete kopplat till informationssidan genomförts tillsammans med sjukhusens miljörepresentanter. Samarbetet kring informationssidan inleddes i oktober 2016. Nedan följer ytterligare några av alla de aktiviteter som Locum genomfört under 2017 i syfte om att stödja verksamheterna i arbetet med att minska verksamhetsenergin.

Gröna hyresavtal

- Locum har fortsatt arbetet med att erbjuda verksamheter möjligheten att teckna gröna hyresavtal som innehåller rutiner för att systematiskt jobba med verksamhetens energisparåtgärder (ett grönt hyresavtal är sedan tidigare tecknat). Diskussioner pågår med Karolinska Universitetssjukhusen och SLSO. Under 2018 kommer Locum att vidareutveckla processen för de gröna hyresavtalen.

Kommunikationsinsatser

- Locum har återkommande energimöten med hyresgästerna. Där tas frågor upp om hur de kan arbeta för att effektivisera verksamhetsenergin. Det kan handla om allt ifrån tips i broschyren "Förbättra ditt inomhusklimat" till mallen för energironder. På bl.a. S:t Görans sjukhus, Södertälje sjukhus och Nacka sjukhus har det genomförts möten med verksamheterna där effektivisering av verksamhetsenergin har diskuterats.
- Locum har byggprojektmöten i respektive byggprojekt. På dessa möten tas bl.a. frågor upp om hur projektet kan arbeta för att effektivisera energianvändningen. Vid om- och nybyggnation med en projektbudget över 100 miljoner är målsättningen att certifiera byggnaderna enligt Miljöbyggnad i syfte om att bl.a. nå en låg energianvändning, se vidare under rubriken *Ställer krav på energiprestanda vid nybyggnationer och större ombyggnationer.*

Belysningsåtgärder

- Locum har under året på flera sjukhus genomfört byte av belysning för att effektivisera energianvändningen. Andra åtgärder kopplat till energieffektivisering och belysning är installation av belysningsstyrning. Ett gott exempel är Norrtälje sjukhus där Locum både bytt till LED och installerat belysningsstyrning under året.

SLL:s Miljöprogram
2017-2021**Mål 13:** Under programperioden har klimatpåverkan från byggprocessen i landstingets bygg- och anläggningsprojekt beaktats och begränsats.**Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året****Redovisning av genomförda aktiviteter rörande mål 13**

Stockholms läns landsting är inne i en period med stora investeringar i landstingets vårdfastigheter. Bygg- och anläggningsprojekt står därför för en väsentlig del av landstingets miljöpåverkan under de kommande åren.

Miljöområdet material, produkter och avfall har en tydlig koppling till landstingets miljöprogram och miljömålen för landstingets fastigheter och anläggningar.

SLL Hållbarhet har under året drivit ett arbete som syftar till att ta fram mål och åtgärder för att minska klimatpåverkan, förebygga uppkomsten av avfall och höja kvaliteten på materialåtervinningen i bygg- och anläggningsprojekt. Locum har tillsammans med Trafikförvaltningen och Förvaltningen för Utbyggd Tunnelbana deltagit i arbetet genom att medverka på projektmöten, intervjuer och workshops samt genom att svara på remisser. Under nästa år kommer Locum välja ut de mest prioriterade målen och åtgärderna ifrån projektet för att sedan arbeta in och implementera dessa i Locums styrdokument.

SLL:s Miljöprogram
2017-2021**Mål 14:** År 2021 har landstinget ökat materialåtervinningen i bygg- och anläggningsprojekt, samt genomfört åtgärder för att förebygga avfall.Locums Miljöplan
2017-2030Säkerställa en sorteringsgrad om ≥ 90 %.**Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året****Redovisning av genomförda aktiviteter rörande mål 14, andel sorterat byggavfall (%), byggavfall totalt och blandat byggavfall (ton)**

Vid byggprojekt är det viktigt att hela livscykeln beaktas, från råvaruutvinning till avfallshantering. Locum ställer höga krav på att det byggavfall som uppkommer i byggprojekten sorteras på plats för att öka materialåtervinningsgraden.

Locums mål är att en sorteringsgrad om minst 90 % ska uppnås i byggprojekten, vilket innebär att endast 10 % av avfallet får utgöra blandad fraktion. Källsortering ska ske på plats enligt Sveriges byggindustriers Resurs- och avfallsriktlinjer vid byggande och rivning. Genom att sortera direkt på byggarbetsplatsen säkerställer man att rena fraktioner går till materialåtervinning. Under 2017 uppnådde Locum en sorteringsgrad på 94 %. Det innebär att miljömålet uppnås och visar på att Locum arbetar aktivt med att hantera det avfall som uppkommer i bygg- och anläggningsprojekt.

Locum sammanställer byggavfallsstatistik tertialvis och stort fokus har under året lagts på att tydliggöra rutiner och avgränsningar för redovisning. Genom att följa upp statistiken kontinuerligt under projektens gång kan förbättringsåtgärder genomföras för att säkerställa god sorteringsgrad. Under de närmsta åren planerar Locum att arbeta med att ta fram åtgärder för att förebygga avfall och öka materialåtervinningsgraden.

År för utfall	Andel sorterat byggavfall (%)	Mål 2017 (%)	Mål 2018 (%)
2017	94	≥ 90	≥ 90

SLL:s Miljöprogram
2017-2021Locums Miljöplan
2017-2030

Mål 15: Landstinget bedömer material och produkter som används vid ny- och ombyggnation enligt Byggsvarubedömningens kriterier och år 2021 är minst 90 % accepterade eller rekommenderade. 2021 ska 90 % av material och produkter vara bedömda.

Andel godkända byggvaror ska vara ≥ 95 %.

Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året**Andel godkända produkter (%), antal accepterade, rekommenderade och ej godkända (undviks) material och produkter**

Locum ställer höga krav på vilka material och produkter som får användas i våra byggprojekt. Detta säkerställer att byggprodukter och dess innehåll kontrolleras, dokumenteras och kan identifieras om de i framtiden visar sig innehålla ämnen som har hälso- och miljöskadliga effekter.

Att registrera och följa upp produkter i Byggsvarubedömningen (BVB) är därför ett hållbart och långsiktigt arbete som minskar miljöpåverkan och bidrar till en sund inomhusmiljö. Under 2017 har andelen godkända produkter som registrerats i BVB och använts i Locums byggprojekt uppgått till 94 %. Resultatet innebär att SLL:s mål på minst 90 % godkända produkter uppnås men inte Locums mål om 95 %. Locum följer månadsvis upp statistik över produkter som registreras i pågående byggprojekt och hanterar ej godkända material och produkter kontinuerligt. Under 2017 kan en svag minskning av andelen godkända produkter ses och det kan härledas till att BVB under föregående år gjort stora förändringar vilka har innefattat att ytterligare bedömningskriterier har introducerats.

De nya bedömningskriterierna ställer krav på produkternas livscykelperspektiv och många produkter som tidigare bedömts fick därmed sänkt betyg vilket har påverkat andelen godkända produkter som registrerats i Locums byggprojekt. Locum har på grund av detta beslutat att under 2018 ha målet att minst 90 % av produkterna som registreras i BVB ska vara accepterade eller rekommenderade, i enlighet med SLL:s mål. Denna målsättning kommer att gälla under hela perioden för *SLL:s miljöprogram 2017-2021*.

I den redovisade statistiken ingår endast material och produkter som omfattas av Locums riktlinje *Övergripande anvisning – Produkt- och materialval, bedömningskriterier*. Detta innebär att produkter som tillhör en annan BSAB-kod än de som ingår i anvisningen exkluderas från redovisningen (BSAB-systemet används för att kategorisera och gruppera byggprodukter enligt en given struktur).

År för utfall	Andel godkända produkter (%)	Mål 2017 (%)	Mål 2021 (%)
2017	94	≥ 95	≥ 90

Andel bedömda material och produkter (%) samt antal bedömda material och produkter av totalt antal.

SLL:s mål om att minst 90 % av produkterna som används i byggprojekt ska vara bedömda uppnås under 2017 där resultatet för Locum är 99,9 %.

Locum har länge använt BVB som bedömningsverktyg för att dokumentera produkter som används i byggprojekten. Det innebär att en stor del av de produkter som används i byggnationer av vårdfastigheter redan finns bedömda då kraven på att leverantörerna ska ha registrerat och bedömt produkterna innan användning har funnits under en längre tid.

I den redovisade statistiken ingår endast material och produkter som omfattas av Locums riktlinje *Övergripande anvisning – Produkt- och materialval, bedömningskriterier*. Detta innebär att produkter som tillhör en annan BSAB-kod än de som ingår i anvisningen exkluderas från redovisningen.

År för utfall	Andel bedömda material och produkter (%)	Mål 2018 (%)	Mål 2021 (%)
2017	99,9	90	90

SLL:s riktlinjer miljö	Inte använder kemiska produkter som medför en risk för hälsa och miljö, enligt Stockholms läns landstings utfasningslista.
Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året	
<p>Vid upphandling där kemikalier används ska SLL:s <i>utfasningslista för miljö- och hälsofarliga kemikalier i kemiska produkter</i> ligga till grund för de beslut som tas i syfte om att välja alternativ som inte påverkar hälsa eller miljön negativt. SLL:s utfasningslista utgör underlag i dessa upphandlingar. Ett systemverktyg för registrering, bedömning och uppföljning av kemikalier används för att säkerställa att avtalskraven sedan följs.</p> <p>Under 2017 använde Locums driftentreprenörer inga kemikalier innehållande förbudsämnen kopplat till SLL:s utfasningslista, vilket är kravet i SLL:s riktlinjer för miljö. Kategorin utfasningsämnen kräver inte dispens enligt miljöprogram 2017-2021. Locums driftentreprenörer använder under 2017 ett fåtal produkter innehållande utfasningsämnen. Locum och driftentreprenörerna samarbetar i arbetet med att substituera utfasningsämnen mot bättre alternativ.</p>	
SLL:s Miljöprogram 2017-2021	Stockholms läns landstings plan för hållbar upphandling.
Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter under året	
Redovisning av genomförda aktiviteter rörande mål om hållbar upphandling: Locum har medverkat vid ett intervju tillfälle, kopplat till framtagande av SLL:s plan för hållbar upphandling. SLL Hållbarhet projektleder arbetet.	
SLL:s riktlinje miljö	Väljer i första hand ekologiskt kaffe, och te samt ekologisk eller lokalproducerad frukt till anställda vid inköp och vid representation.
Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter	
Andel ekologiskt kaffe, te, frukt (%), inköp totalt kaffe, te, frukt (SEK) och inköp ekologiskt kaffe, te, frukt (SEK)	
<p>Locum har fr.o.m. 2017-06-01 gått över till SLL:s avtal <i>Frukt till anställda</i> där Locum tidigare hade ett eget avtal. Det innebär att Locum redovisar fruktstatistik endast för perioden 2017-01-01-2017-05-31 (Locum har köpt in frukt för 76 861 kr och all frukt är ekologisk). Statistik för perioden 2017-06-01-2017-12-31 finns hos SLL. Kaffe och te köper Locum in ifrån SLL:s avtal <i>Dryckesautomater 2014</i>. Vilket innebär att SLL har statistik även för detta. Vid nästa redovisning kommer Locum inte redovisa nyckeltalet för ekologiska livsmedel utifrån att bolaget använder SLL:s avtal för både kaffe och te samt frukt. Locum har för perioden 2015-2016 tidigare redovisat statistik som inkluderar frukten som bolaget levererat till kund.</p>	
SLL:s riktlinje miljö	Redovisning av avfall från landstingets sjukhusfastigheter <ul style="list-style-type: none"> säkerställer att verksamheterna arbetar resurseffektivt genom att: Återvinna patientmat, förpackningar, tidningar, elavfall, farligt avfall och andra väsentliga fraktioner. säkerställer att logistik och utrymmen för avfallshantering är ändamålsenliga genom att ställa krav på effektiva återvinningssystem i samband med upphandling av avfallsentreprenörer
Mål, indikatorer, utfall och genomförda aktiviteter	
Matavfall, plast, metall, glas, tidningar och returpapper, wellpapp och kartong, elavfall, batterier, ljuskällor, vitvaror, brännbart hushållsavfall, grovavfall (kg)	
Locum redovisar sjukhusens avfall 15/2.	

4. Socialt ansvarstagande och respekt för mänskliga rättigheter

Alla verksamheter inom landstinget ansvarar för att länets invånare behandlas likvärdigt och individuellt, för att ingen diskrimineras på grund av kön, ålder, sexuell läggning, könsidentitet, religion, etnisk eller kulturell bakgrund, funktionsnedsättning eller andra individuella egenskaper och för att resurserna fördelas på ett rättvist och jämställt sätt. Alla invånare ska ha samma möjlighet att få tillgång till och ta del av den vård, trafik, kultur och service landstinget ger. Därtill ska kränkningar av mänskliga rättigheter, arbetares rättigheter och korruption motverkas genom tillämpning av landstingets uppförandekod för leverantörer.

4.1 Förvaltning, utveckling och uthyrning av lokaler i landstingets vårdfastigheter

Locum förvaltar ett fastighetsbestånd omfattande två miljoner kvadratmeter lokaler inom Stockholms län. Bland hyresgästerna dominerar sjukvården i länet.

Vårdfastigheter ska erbjuda ägare och vårdgivare de lokaler som behövs för att god vård ska kunna ges. Med detta avses inte bara de kvalitetskriterier som med fokus på patienten ger en innebörd åt begreppet God vård, utan också de kvaliteter som ur ett lokalperspektiv främjar ett långsiktigt hållbart arbetsliv.

Vårdfastigheter är byggnader där verksamhet med komplexa krav pågår dygnet runt. Lag- och myndighetskrav påverkar allt från rumsstorlekar till tekniska installationer.

När vi förvaltar och utvecklar vårdens fastigheter och lokaler ska vi förhålla oss till ett stort antal styrande förutsättningar. Hälso- och sjukvårdslagen, patientsäkerhetslagen, patientlagen och arbetsmiljölagen är några av de lagar som underlättar för oss att konkretisera de kvalitetskriterier som gäller vid utformning av vårdlokaler.

Familjen spelar en betydande roll som ett komplement till den vård och omsorg som samhället erbjuder. Närstående förväntas ofta vara en vårdgivarresurs i den offentliga vården. Sett ur ett barnperspektiv är av särskild betydelse att barn har förälder/närstående i sin närhet under vårdtiden, varför vårdrum på en barnavdelning ska erbjuda tillräckligt utrymme för övernattade förälder/närstående.

Nedan följer några exempel ur olika perspektiv

- Ur perspektiv av *ändamålsenlighet* svarar lokaler för god vård mot vårdgivarens intentioner att utveckla arbetssätt och att organisera arbetet
- Ur perspektiv av *patientfokuserad vård* främjar lokalerna patientens rätt till integritet, självbestämmande och delaktighet
- Ur perspektiv av *patientsäkerhet* utgör väl planerade lokaler en del i det smittskydds-förebyggande arbetet

- Ur perspektiv av *god arbetsmiljö* är närhet till stödjande rumsfunktioner, tillgång till dagsljus och utblickar samt tillräckligt svängrum vid assistans av patienter avgörande för ett hållbart arbetsliv
- Ur *miljöperspektivet* är vårdlokaler energieffektiva, har bra inomhusmiljö samt miljöbedömda byggnadsmaterial.

Locum samverkar med 15 andra landsting inom PTS, Program för Teknisk standard. Systemet syftar till att hitta gemensamma lägsta godtagbara standard för sjukvårdslokaler. Regionala samverkansgrupper finns inom områdena: Funktion, el, bygg, VVS, styr och övervakning, CAD/BIM och brandskydd.

4.1.1 Mål, indikatorer och utfall

SLL:s mål

”Likvärdig behandling av alla invånare: Andel av landstingets förvaltningar och bolag som har infört metoder och verktyg för ett systematiskt arbete med socialt ansvarstagande.”

Utfall Locum

Socialt ansvarstagande	Infört metoder och verktyg ¹⁰
Jämställdhet och jämlikhet	
Nationella minoriteter	
Barnkonventionen	Barnperspektivet kan bli tydligare i styrdokument. Fler delaktighetsaktiviteter kan genomföras, exempelvis Gå-turer.
Arbete för tillgänglighet	

Genomförda aktiviteter och åtgärder knutna till risker för området Socialt ansvarstagande och respekt för mänskliga rättigheter beskrivs under respektive rubrik nedan.

4.1.2 Styrdokument

Stockholms läns landsting

- Jämställdhetspolicy
- HBT-policy
- Policy för delaktighet för personer med funktionsnedsättning
- Upphandlingspolicy (se hänvisning till uppförandekod för leverantörer)
- Åtgärdsplan avseende nationella minoriteter
- Handlingsplan för arbete med Barnkonventionen
- Folkhälsopolicy

¹⁰ Se avsnitt Certifierat ledningssystem, intern kontroll. Analys av hur lagstiftning/förordning/ styrdokument påverkar Locum, plan för aktiviteter/åtgärder, genomförande, uppföljning, analys, åtgärder, förbättring/utveckling etc

Locum AB

- Hållbarhetspolicy
- PTS:s Riktlinje fysisk tillgänglighet med typrumsritningar och utförandeblad för bland annat parkering, entréer och tillgängliga toaletter.
- PTS riktlinje vårdhygieniska aspekter
- Riktlinje skyltning (revideras under början av 2018)
- Konceptprogram för receptions-/kassadisk för alla
- Konceptprogram för sjukhusentréer
- Riktlinje för arbetsmiljö vid byggnads- och anläggningsarbeten
- *Ordnings- och skyddsregler på bygg-arbetsplats (beslutas och implementeras under 2018)*

Övriga krav/verktyg

Locums ledningssystem, ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, ISO 26000. Samtliga [Styrdokument fastigheter](#) finns tillgängliga via Locum.se under rubriken Verktygen för samarbetspartners och används som kravställning vid upphandling.

4.1.3 Jämställdhet och jämlikhet

Locum har infört *metoder och verktyg*¹¹ samt under 2017 genomfört åtgärder enligt nedanstående beskrivningar.

Inom de fastigheter som Locum förvaltar vistas ett stort antal människor, patienter, besökare, anställda, leverantörer m fl. För att öka kompetensen inom områdena jämställdhet och jämlikhet ska alla medarbetare inom SLL genomgå utbildningar rörande HBTQ, normer, kön och sexualitet, en ytterligare utbildning är utbildningen i att undanröja hinder, som behandlar hur man skapar tillgänglighet för alla. Personalledande chefer har i sin plan att genomföra en certifierad jämställdhets- och jämlikhetsutbildning.

I Locums kommunikation, tryckt såväl som digital, strävar vi alltid efter att i bild och text påvisa den mångfald som vistas i sjukvårdsfastigheterna och bland dem som arbetar på Locum. Tilltal och bildmanér ska vara inkluderande och ha ett personligt tilltal.

Varje år¹² är Locum med och mäter jämställdheten enligt Nyckeltalsinstitutets jämställdhetsindex, JÄMIX. Detta visar hur jämställdheten ser ut i organisationen. JÄMIX är framtaget i samverkan med den tidigare Jämställdhetsombudsmannen och nyckeltalen belyser viktiga aspekter på jämställdhet. Med JÄMIX får vi stöd att bearbeta och presentera 21 nyckeltal inom jämställdhetsområdet. Nio av nyckeltalen sammanställs också i ett index. I den rapport vi får jämförs resultaten i organisationen med andra deltagande företag och organisationer. Vi får även en bild av utvecklingen över tid som ger oss underlag för att bedriva ett målinriktat jämställdhetsarbete. Resultatet för 2017 visade på ett lägre värde än tidigare år. Framförallt gällde detta ledningsgruppens sammansättning med fler män än kvinnor, samt långtids-sjukvaro och föräldradighet där kvinnorna dominerar. Detta är resultat som vi sett även i

¹¹ Se avsnitt Certifierat ledningssystem, intern kontroll. Analys av hur lagstiftning/förordning/styrdokument påverkar Locum, plan för aktiviteter/åtgärder, genomförande, uppföljning/kontroll, analys, åtgärder, förbättring etc

¹² Enligt instruktion från SLL kommer detta hädanefter att genomföras vartannat år.

annan statistik som vi tar fram rörande sjuktal och som vi givetvis noggrant följt upp och som vi sett en trend på att den negativa utvecklingen brutits.

I Locums kontorslokaler finns möjlighet till anpassning och avhjälpa hinder för funktionsnedsatta i syfte att kunna tillvarata arbetsförmåga hos nuvarande och blivande medarbetare. Under året har ett flertal åtgärder vidtagits för att ytterligare undanröja hinder för exempelvis personer med synnedsättning.

Likalöner för lika arbete är en självklarhet och i enlighet med årets lönekartläggning kommer justeringar att ske.



Taktill varningsskylt

4.1.4 Tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Locum har infört *metoder och verktyg*¹³ samt under 2017 genomfört åtgärder enligt nedanstående beskrivningar.

Bemötande – möta människor med respekt

Locum arbetar med att utveckla och förbättra bemötandet i det dagliga arbetet i mötet med kunder och kollegor. Samverkansrådet för fysisk tillgänglighet är delaktiga i Locums arbete kring bemötande.

En insiktsdag gällande tillgänglighet och normkritiskt tänkande har utarbetats i samråd med medlemmar i Locums samverkansråd för tillgänglighet. Under 2017 har tre stycken insiktsdagar erbjudits för personal inom förvaltnings- och projektavdelningen inom Locum. Dessa insiktsdagar planeras att återkomma under 2018 och erbjuds då samtliga medarbetare inom Locum vid fyra tillfällen.

¹³ Se avsnitt Certifierat ledningssystem, intern kontroll. Analys av hur lagstiftning/förordning/styrdokument påverkar Locum, plan för aktiviteter/åtgärder, genomförande, uppföljning, analys, åtgärder, förbättring/utveckling etc

Locum tillser att samtlig nyanställd personal får information om tillgänglighetsaspekten i de fastigheter vi och vad just de kan bidra med.

Under 2017 har Locum deltagit i arbetet med att ta fram och tar fram nya policyn *Delaktighet för personer med funktionsnedsättning* samt tillhörande tillämpningsanvisningar för dessa.

Locum deltar kontinuerligt under året vid seminarium arrangerade av Myndigheten för delaktighet samt av länets organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning.

Kommunikativ tillgänglighet – användarvänlig kommunikation

Allt som skrivs och visas i bild på Locums hemsida har tillgänglighetsfokus. Under 2017 har en mallmodell arbetats fram för att förbereda för automatisering/digitalisering samt ta hänsyn till krav avseende tillgänglighet och informations säkerhet. Under 2018 fortgår arbetet att förbereda för den nya lag avseende digital tillgänglighet som gäller från 23 september 2018.

Locum har kontinuerliga möten med samverkansrådet för fysisk tillgänglighet. Rådsmedlemmar har delats in i resursgrupper som har varit med och granskat samt påverkat utformning av bland annat vård och entréhallsmiljöer. Exempel på andra aktiviteter är gemensamt studiebesök i en sjukhusentré för att följa upp synpunkter och ge möjlighet till feedback inför fortsatt planering framåt i andra projekt och fastigheter. Samverkansrådets medlemmar var med och utvärderade skyltar och grafiska symboler i samband med Locum och landstingets övergripande skyltupphandling. I samband med detta uppdateras även Locums skyltriktlinje där rådsmedlemmarna varit remissinstans.

I samband med ny upphandling och utformning av uppdaterad modell av Locums kassa- och receptionsdisk var rådsmedlemmarna delaktiga i hela processen för att säkerställa rätt funktion och tillgänglighet för att möjliggöra god kommunikativ tillgänglighet i mötet med vården.



Ett exempel på Locums tillgängliga entrélösning med integrerade ledstråk i torkmattan.

Fysisk tillgänglighet, öppenhet och samverkan

"När man provar att sitta i rullstol förstår man varför spaken till blandaren vid handfatet behöver vara så lång så att den är nåbar och varför mikron i personalrummet ska placeras i bänkhöjd."

Alla måste kunna ta sig fram på ett sjukhus. Att vårdfastigheternas utformning tar hänsyn till människors olika funktions-nedsättningar är därför A och O.

Locums samverkansråd för fysisk tillgänglighet hjälper till att hitta smarta och enhetliga sätt som ökar sjukhusens tillgänglighet.

Under 2017 startade Locum ett samverkansprojekt tillsammans med Trafikförvaltningen för att utreda möjligheten att förbättra tillgängligheten vid länets sjukhus och kollektivtrafiken. Syftet är att hitta mer funktionella sätt att vägledas genom en entré, nå fram till informationsdisken på ett sjukhus eller hitta till hissen på en tunnelbaneperrong för främst synnedsatta och blinda personer.

Locum arbetar ständigt med förbättringar och innovationer inom området vilket skapar en mer tillgänglig fysisk miljö. En sådan innovation är en ny typ av entrématta med integrerat ledstråk som succesivt planeras in i sjukhusens entrémiljöer. Utöver att mattorna används för att torka informationsdisk.

I samband med upphandling av ramavtalade arkitekter har Locum säkerhetsställt att det även ska ingå certifierade sakkunniga gällande tillgänglighet inom avtalet.

Locum arbetar löpande med tillgänglighetsinventeringar för att identifiera och åtgärda enkelt avhjälpbara hinder (EAH) i landstingets vårdlokaler och fastigheter. Detta är även ett sätt att kvalitetssäkra att arbetet med tillgänglighet utvecklas framåt. Under 2017 var det totalt 13 stycken fastighetsområden som inventerades och dokumenterades i databasen REQS.

Allas arbetsförmåga tillvaratas

I Locums kontorslokaler finns möjlighet till anpassning och avhjälpa hinder för funktionsnedsatta i syfte att kunna tillvarata arbetsförmåga hos nuvarande och blivande medarbetare. Under året har ett flertal åtgärder vidtagits för att ytterligare undanröja hinder för exempel personer med synnedsättning.

4.1.5 Nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) trädde i kraft 2010. De fem erkända nationella minoriteterna i Sverige är sverigefinnar, romer, tornedalingar, samer (som även är ett urfolk) och judar. De historiska minoritetsspråken är finska, romani chib, meänkieli, samiska och jiddisch.

Locum deltar i de samråd som arrangeras av SLL med minoritetsgrupper samt följer landstingets åtgärdsplan för nationella minoriteter. Detta för att föra en aktiv dialog med intressegrupper och därefter kunna prioritera rätt insatser för att stödja minoritetsspråken.

Locum har på den publika webbsidan locum.se grundinformation om Locums uppdrag och roll även på engelska och finska, samt kontaktinformation till finsktalande personer inom Locum.

I verktyget för intern kompetenshantering, ProCompetence, finns aktuella uppgifter gällande medarbetarnas språkkunskaper. Här finns också minoritetsspråken upptagna.

I samband med exempelvis byggnationer har vissa skyltar information på olika språk. Ett exempel är Södertälje sjukhus, där det finns information på svenska, engelska, finska och arabiska. Vilka språk som väljs ut vid vilket tillfälle arbetar Locum fram tillsammans med kommunen, som ofta har god lokalkännedom.

Varje år uppmärksammas de nationella minoriteternas nationaldagar exempelvis på Locums digitala bildskärmar som finns på ett stort antal sjukhus.

4.1.6 Barnkonventionen

Ur avsnitt 4.1 Förvaltning, utveckling och uthyrning av lokaler i landstingets vårdfastigheter: *"... Familjen spelar en betydande roll som ett komplement till den vård och omsorg som samhället erbjuder. Närstående förväntas ofta vara en vårdgivarresurs i den offentliga vården. Sett ur ett barnperspektiv är av särskild betydelse att barn har förälder/närstående i sin närhet under vårdtiden, varför vårdrum på en barnavdelning ska erbjuda tillräckligt utrymme för övernattade förälder/närstående..."*

Tillgänglighetskrav för barn och barnperspektivet tillgodoses i projekt där verksamhetsyta är dedikerad till barn/ungdomar.

Ett exempel under 2017 är skapandet av nya Närakuter (exempelvis Danderyds sjukhus, Haga och Rosenlund) där det har iordningsställts separata väntrum/ytor för barn, skiljt från väntrum för vuxna.

4.1.7 Folkhälsa

I Locums uppdrag ingår att bevaka att landstingets byggnader inte utgör någon risk för hälsan för de människor som vistas i byggnaderna. I egenskap av företrädare för fastighetsägaren måste Locum iakttä de skyldigheter som åligger fastighetsägaren.

Förutom att följa lagkrav och andra riktlinjer avseende sjukvårdsfastigheter, bör fastigheterna bidra till att patienter, besökare och anställda möts av en god miljö, som stödjer tillfrisknande och bidrar till en hälsofrämjande arbetsmiljö över dygnets alla timmar.

Allt sammantaget ska leda till en inomhusmiljö som är bra att vistas i, en god bebyggd miljö samt minimera risken för framtida saneringsbehov.

Säkerhet i byggprojekt

Säkerheten och arbetsmiljön, för de egna medarbetarna och för de som arbetar på uppdrag av Locum, är alltid högt prioriterat. Under 2017 har de nya rutiner och checklistor för uppföljning av arbetsmiljöfrågor som arbetades fram under 2016 implementerats. Locum har även anställt en arbetsmiljöingenjör med uppgift att samordna arbetsmiljöarbetet på Locums byggarbetsplatser. Målet är att arbeta förebyggande och minska risken för att olyckor sker på arbetsplatserna där byggprojekten är särskilt utsatta. Sedan våren 2016 deltar Locum i arbetsmiljögruppen i föreningen Byggherrarna.

Håll nollan – samverkan för noll olyckor i byggbranschen

Locum är en av initiativtagarna och aktörerna i organisationen *Samverkan för noll olyckor i byggbranschen*. Håll Nollan <http://hållnollan.se/> är en uppmaning och en påminnelse om en av de absolut viktigaste frågorna för dem som arbetar i bygg- och fastighetsbranschen i Sverige – att ingen ska skada sig på byggarbetsplatser.

Finns även som aktivitet under rubriken Medarbetare.

Obligatorisk ventilationskontroll (OVK)

Locum genomför obligatorisk ventilationskontroll (OVK) vart tredje år på samtliga objekt. Under 2017 har OVK besiktningar och åtgärdande av brister efter OVK från tidigare utförda besiktningar utförts enligt plan. Locum har också intensifierat dialog med verksamheterna avseende deras ansvar för brister i OVK utifrån krav i Arbetsmiljöverkets föreskrifter.

Internet of things för att förbättra kontroller av luftkvalitet

Under 2017 påbörjade Locum ett utvecklingsprojekt inom Internet of things (IoT)¹⁴, tillsammans med Vasakronan, Stockholms stad, Förvaltaren, SISAB, REQS System, WLK och Softhouse. Utvecklingsprojektets syfte är att med hjälp av sensorer förbättra kvaliteten och effektiviteten vid kontroller av ventilation och luftkvalitet. Projektområdet har avgränsats till ventilation och luftkvalitet, men vi ser framöver att IoT innebär stora möjligheter att bland annat användas vid övriga kontroller och besiktningar i SLL:s fastigheter. Utvecklingsprojektet fortgår under 2018.

Byggnadsföreningar

Byggnadsföreningar är ett samlingsnamn på inbyggda material och utrustningar innehållande ämnen som kan utgöra risker för omgivningen om dessa inte hanteras korrekt. Landstinget är inne i en omfattande ny- och ombyggnadsfas av fastighetsbeståndet. I dessa projekt sker det omfattande saneringar av identifierade byggnadsföreningar såsom asbest och kvicksilver. För att undvika framtida inbyggda byggnadsföreningar används Byggvarubedömningen.

Byggvarubedömningen (BVB)

Byggvarubedömningen (BVB) är ett gemensamt system för miljöbedömning av byggvaror. Bedömningssystemet syftar till att påverka produktutvecklingen mot en giftfri och god bebyggd miljö. Vid upphandling av byggtreprenader ställs krav på att material och produkter som används och byggs in, ska vara bedömda enligt BVB:s kriterier. Locum ska alltid, så långt det är möjligt, använda rekommenderade eller accepterade produkter som bedöms vara bäst ur ett miljö- och hälsoperspektiv.

¹⁴ Ett samlingsbegrepp för den utveckling som innebär att exempelvis maskiner, fordon, gods, hushållsapparater, kläder samt varor (inklusive människor), förses med små inbyggda sensorer och processorer. Detta medför att dessa enheter kan uppfatta sin omvärld, kommunicera med den och på så sätt skapa ett situationsanpassat beteende och medverka till att skapa smarta och hjälpsamma miljöer, varor och tjänster

Anpassade miljökrav i upphandlingar för teknisk drift

I alla driftupphandlingar ställs anpassade miljökrav. För kemikalier och material innehållande kemikalier ska SLL:s utfasningslista ligga till grund för de beslut som tas i syfte om att välja alternativ som inte påverkar vår hälsa eller miljön negativt. Locum använder verktyget KLARA för att inventera och rapportera kemikalier som används i driften. Vanliga drift-kemikalier kan vara smörjolja, drivmedel, klottersaneringsmedel och skadedjurs-bekämpningsmedel. Alternativa metoder ska alltid provas framför kemikaliekrävande metoder.

För Locums medarbetare

Locum har, som många andra företag, en friskvårdspeng som kan nyttjas för ett stort antal aktiviteter som främjar hälsa i ett brett perspektiv. Även subventionering av lunch samt SL-kort ska främja att medarbetare äter lunch och nyttjar kollektivtrafiken i största möjliga mån. Inom Locum har alla möjligheter till hälsoundersökning med jämna mellanrum. Vid dessa undersökningar träffar medarbetarna dels en sjuksköterska där samtal om hälsa och ohälsa kan föras, dels en läkare. Inom Locum har alla chefer genomgått en intern utbildning i Arbetsmiljöverkets föreskrift om organisatorisk och social arbetsmiljö, vilket har inneburit att cheferna blivit medvetna om tidiga signaler på ohälsa och att insatser kunnat sättas in.



5. Nöjda och stolta medarbetare

Nedan ur Locums Hållbarhetspolicy¹⁵

Vi möter varje människa med empati, respekt och tillit samt tillvaratar den kunskap, erfarenhet och förmåga som varje individ bidrar med.

Vi värdesätter och främjar mångfald och likabehandling. Diskriminering på grundval av etnisk tillhörighet, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, familjesituation, ålder, religion, nationalitet, funktionsnedsättning, politiska åsikter, fackligt engagemang eller sexuell läggning får inte förekomma.

Arbetsmiljön på Locum uppmuntrar till engagemang, delaktighet och samarbete. Vi erbjuder en säker, trygg och utvecklande arbetsmiljö som främjar god hälsa och som ger utrymme för en balans mellan arbete och fritid. Vi har en arbetsmiljö med marknadsmässiga och jämställda ersättningsnivåer.

Vi är organisatoriskt och personellt förberedda så att skador på människor, miljö, egendom och samhälle minimeras vid en olycka/kris. Vi agerar effektivt vid nödläge och olyckor samt förhindrar eller mildrar negativ påverkan på människa och miljö.

Vi har en god arbetsmiljö som främjar god fysisk och psykosocial hälsa samt balans mellan yrkes- och privatliv.

Vår arbetsplats är inspirerande och utvecklande – vi möter varje människa med respekt, empati och tillit samt tillvaratar den kunskap, erfarenhet och förmåga som varje individ bidrar med. Det är vi som gör vår arbetsplats inspirerande och utvecklande.

5.1.1 Mål, indikatorer och utfall

Nöjda och stolta medarbetare	Mål 2017	Utfall 2017	Mål 2018	Mål 2019	Mål 2020	Mål 2021
Medarbetarskapsindex	78	81	79	79	80	80
Ledarskapsindex	78	81	79	79	80	80
Totalindex ¹⁶	76	79	78	79	80	80

Tabellen ovan: Från och med 2016 används en ny mätmetod. Samtliga indikatorer är gemensamma för SLL.

5.1.2 Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare

De utmaningar som väntar Locum under de närmaste åren är stora. Samtidigt som Locum ska genomföra en rad mångmiljardprojekt i en av landstingets största satsningar någonsin för framtidens hälso- och sjukvård, ska Locum öka kundnöjdheten och nå visionen att bli en av

¹⁵ [Locums Hållbarhetspolicy](#) finns att läsa på Locum.se samt på Locums intranät

¹⁶ | Totalindex ingår alla för SLL gemensamma frågor och samtliga frågor i Medarbetarskaps- och Ledarskapsindex.

Sveriges bästa fastighetsförvaltare. Utmaningarna är också en av Locums konkurrensfördelar. Under 2018 kommer Locum tydligare att visualisera hur vi arbetar för att möta de utmaningar vi står inför.

Stockholmsområdet har under de senaste åren präglats av ett flertal stora bygg- och infrastrukturella byggprojekt. Det har medfört att efterfrågan på ett flertal kompetenser varit hög, vilket även har präglat Locums personalomsättning. Ett stort fokus har till följd av detta lagts på rekrytering av ett flertal kompetenser och även av chefer. I arbetet med detta har en fördjupad studie gjorts avseende orsaker till varför medarbetare valt att sluta arbeta på Locum. I samband med detta insåg Locum behovet att definiera arbetsgivarvarumärket och det som särpräglar att arbeta på Locum, därmed formulerades Locums medarbetarlöfte:

”Du får jobba med de mest komplexa fastigheter som finns, ansvara för utmanande byggprojekt, får en kontinuerlig utveckling av kompetens och arbetsätt, samtidigt som du arbetar tillsammans med kollegor med hög kompetens i en kultur som präglas av tydliga ledord och ordning och reda. Vårt samarbete kollegor emellan präglas av öppenhet och hjälpsamhet.”

Utmaningarna som väntar under de kommande åren ställer höga krav på att vi som organisation förstår såväl vårt uppdrag som att vi också levererar det vi kommit överens om *Ansvarstagande och Handlingskraft*. Förväntningarna på att Locum klarar av att leverera uppdragen är stora. I detta arbete ligger även att tydliggöra förutsättningar och konsekvenser för uppdraget i dialog med ägare och kund. Vi är öppna för nya lösningar och strävar alltid efter att arbeta smartare och effektivare *Tydlighet och Lyhördhet*. En förutsättning för detta är att vi har tydliga mål och handlingsplaner som vi löpande följer upp och återkopplar utvecklingen av. Vår kommunikation är rak och transparent.

Arbetet i enlighet med projektet ”Effektivare landsting” samt implementeringen av landstingets nya värderingar¹⁷ fortsätter under 2018. Utifrån landstinget värderingar och Locums ledord kommer vi att arbeta vidare med att tydliggöra vad som ingår i ett önskvärt chef-/ledarskap och medarbetarskap.

Under 2018 fortsätter det proaktiva och förebyggande arbetet för att minska sjukfrånvaron.

Kompetensförsörjning

Kompetensförsörjning syftar å ena sidan till att utifrån verksamhetens uppställda mål leda, utveckla och upprätthålla organisationens samlade kompetens så att verksamhetens behov på kort och lång sikt upprätthålls. Å andra sidan, för att erbjuda en attraktiv och utvecklande miljö för befintliga och framtida medarbetare är kompetensutveckling och kunskapsöverföring av strategisk betydelse.

Locum arbetar sedan flera år i enlighet med Stockholms läns landstings modell för kompetensplanering – KOLL. Modellen, tillsammans med IT-stödet ProCompetence, erbjuder ett effektivt verktyg för att få en överblick av den befintliga kompetensen i verksamheten och vilken kompetens som behövs utifrån verksamhetens mål och uppdrag. I syfte att ytterligare tydliggöra kompetenskrav pågår ett arbete med kompetenstrappor för i första hand förvaltare

¹⁷ SLL:s vision är ”en attraktiv, hållbar och växande Stockholmsregion med frihet för invånarna att själva forma sina liv och fatta avgörande beslut”.

och projektledare. En kompetenstrappa möjliggör ett systematiskt angreppssätt att identifiera en rolls kompetenskrav och vilka krav som ställs för att utvecklas inom rollen. Nya chefer har under året gått chefsutbildningar och under hösten påbörjades ett internt ledarutvecklingsprogram, som kommer att fortsätta under 2018. Målet med detta är att öka förmågan till strategisk planering, skapa enhetligt arbetssätt i ledarskapet och öka nätverkandet i syfte att skapa *Ett Locum* som en del av *Ett landsting*.

Under det intensiva arbete som genomförs med utbyggnad och förändring av vårdens fastigheter i linje med Framtidens hälso- och sjukvård, har Locum strävat efter öppen och transparent kommunikation och tydliga kommunikationsvägar. Internt innebär det bland annat regelbundna morgonsamlingar och VD- information, arbetsplatsträffar (APT), tydlig information på intranätet och kontinuerlig avstämning med de fackliga organisationerna-

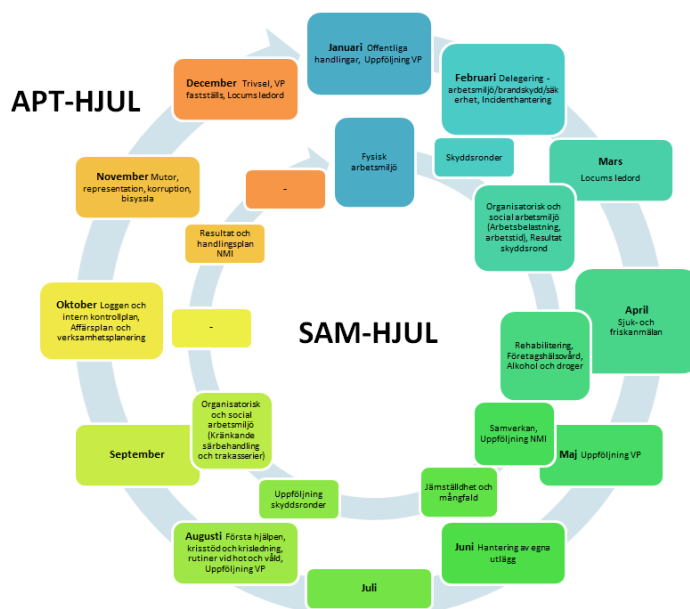


Illustration: Ett årshjul för arbetsplatsträffar (APT) och det systematiska arbetsmiljöarbetet (SAM), reviderades utifrån nya krav och implementerades under 2017.

God arbetsmiljö för medarbetare, besökare och leverantörer

Locum ett arbetsgivaransvar när det gäller arbetsmiljö. Ingen medarbetare ska riskera fysisk eller psykisk skada på sin arbetsplats. Vi arbetar med att stärka chefers kunskap och förmåga att snabbt se och åtgärda psykosocial och fysisk ohälsa samt risker i arbetsmiljön.

Locum har även ett fastighetsägaransvar för allmänna ytor som Locum råder över, såsom sjukhusentréer och kulvertar. Locums ansvar för att samordna arbetsmiljöfrågor innebär bland annat att se till att arbetet med att förebygga risker för ohälsa och olycksfall samordnas, klara ut vem som skall stå för olika åtgärder och fördela skyddsansvaret. Under 2018 kommer Locum att utveckla arbetet med arbetsmiljöronder i allmänna utrymmen på sjukhusen.

Håll nollan – samverkan för noll olyckor i byggbranschen

Locum är en av initiativtagarna och aktörerna i organisationen *Samverkan för noll olyckor i byggbranschen*. Håll Nollan <http://hållnollan.se/> är en uppmaning och en påminnelse om en av de absolut viktigaste frågorna för dem som arbetar i bygg- och fastighetsbranschen i Sverige – att ingen ska skada sig på byggarbetsplatser.

5.1.3 Jämställdhet och jämlikhet

Inom de fastigheter som Locum förvaltar vistas ett stort antal människor, patienter, besökare, anställda, leverantörer m fl. För att öka kompetensen inom områdena jämställdhet och jämlikhet ska alla medarbetare inom SLL genomgå utbildningar rörande HBTQ, normer, kön och sexualitet, en ytterligare utbildning är utbildningen i att undanröja hinder, som behandlar hur man skapar tillgänglighet för alla. Personalledande chefer har i sin plan att genomföra en certifierad jämställdhets- och jämlikhetsutbildning.

I Locums kommunikation, tryckt såväl som digital, strävar vi alltid efter att i bild och text påvisa den mångfald som vistas i sjukvårdsfastigheterna och bland dem som arbetar på Locum. Tilltal och bildmanér ska vara inkluderande och ha ett personligt tilltal.

Varje¹⁸ år är Locum med och mäter jämställdheten enligt Nyckeltalsinstitutets jämställdhetsindex, JÄMIX. Detta visar hur jämställdheten ser ut i organisationen. JÄMIX är framtaget i samverkan med den tidigare Jämställdhetsombudsmannen och nyckeltalen belyser viktiga aspekter på jämställdhet. Med JÄMIX får vi stöd att bearbeta och presentera 21 nyckeltal inom jämställdhetsområdet. Nio av nyckeltalen sammanställs också i ett index. I den rapport vi får jämförs resultaten i organisationen med andra deltagande företag och organisationer. Vi får även en bild av utvecklingen över tid som ger ett underlag för att bedriva ett målinriktat jämställdhetsarbete. Resultatet för 2017 visade på ett lägre värde än tidigare år. Framför allt gällde detta långtidssjukvaro och föräldraledighet, där kvinnorna dominerar. Detta är resultat som vi sett även i annan statistik som vi tar fram rörande sjuktal och som noggrant följs upp och som visar en trend på att den negativa utvecklingen brutits.

I Locums kontorslokaler finns möjlighet till anpassning och avhjälpa hinder för funktionsnedsatta i syfte att kunna tillvarata arbetsförmåga hos nuvarande och blivande medarbetare. Under året har ett flertal åtgärder vidtagits för att ytterligare undanröja hinder för t ex personer med synnedsättning.

Lika löner för lika arbete är en självklarhet och i enlighet med 2017 års lönekartläggning kommer justeringar att ske.

5.1.4 Samverkan och dialog med arbetstagarorganisationerna

Mellan Locum AB och de fackliga organisationerna finns ett Samverkansavtal; ett kollektivavtal med rubriken "Samverkan i Locum AB". I samverkansavtalet framgår hur arbetsgivaren och de fackliga organisationerna gemensamt ser på kommunikation inom företaget, dels mellan

¹⁸ Enligt instruktion från SLL kommer detta hädanefter att genomföras vartannat år.

chefer och medarbetare och dels mellan representanter för arbetsgivaren och de fackliga organisationerna.

Syftet med samverkansavtalet är att underlätta samverkan mellan parterna och öka de anställdas möjlighet till delaktighet. Det ska också understödja en fortlöpande utveckling av verksamheten. Utgångspunkten för samverkan är att så många frågor som möjligt behandlas av dem som direkt berörs i sitt arbete. Individens inflytande är basen i samverkanssystemet. Arbetsplats-träffar och planeringssamtal är två grundläggande former för samverkan i Locum. Därutöver sker samverkan mellan arbetsgivaren och de anställdas organisationer i samverkansgrupp.

Samverkansgruppen träffas regelbundet, 3-4 gånger per termin. I gruppen, som leds av VD, finns representanter såväl för Locum som för de fackliga organisationerna. Behandling av en fråga i samverkansgruppen ersätter information och förhandling enligt MBL:s regler. Samverkansgruppen är tillika Locums skyddskommitté.

Inom Locum finns tre fackklubbar

Fackklubb	Ordförande 2017
Akademikerföreningen SACO	Sandra Carlsvärd
Vision	Leif Engström
Ledarna	Karin Sjöndin

5.1.5 Hälsöfrämjande arbetsmiljö

Sjukfrånvarons utveckling följs upp både totalt och uppdelat på män och kvinnor. Åtgärder har genomförts för att öka frisktalerna och minska sjukfrånvaron för en eller flera yrkesgrupper. Frisktal avser andelen anställda med 0-5 sjukdagar per år.

Locum ska vara ett föredöme när det gäller hälsa och friskvård och har därför ett aktivt och förebyggande hälso- och friskvårdsarbete. Chefer har utbildats i arbetsmiljö utifrån Arbetsmiljöverkets föreskrift om organisatorisk, social arbetsmiljö. Sjukfrånvaro följs noga upp för att vi ska kunna arbeta förebyggande med åtgärder. Resultat från årets medarbetarundersökning signalerar att ett flertal upplever en för hög arbetsbelastning och att det inte finns tillräcklig tid för återhämtning efter perioder av intensivt arbete. Det är signaler som tas på stort allvar. En aktivitet som understryks att alla chefer ska göra, är att ha kontinuerliga uppföljningar med sina medarbetare samt genomföra arbetsplatsträffar regelbundet. Det senare är ett forum för diskussioner rörande arbetsmiljö och åtgärder för att komma till rätta med eventuell ohälsa.

Locums medarbetare har under 2017 beretts möjlighet till en hälsoundersökning och i samband med denna genomförs samtal med såväl sjuksköterska och läkare. Det övergripande resultatet påvisar att ett flertal medarbetare redovisar upplevd stress. Detta resultat samvarierar med resultatet från JÄMIX och Locums uppföljning av anledningar till sjukfrånvaro samt resultatet från medarbetarenkäten.

Locum har, som många andra företag, en friskvårdspeng, som kan nyttjas för ett stort antal aktiviteter som främjar hälsa i ett brett perspektiv. Även subventionering av lunch samt SL-kort ska främja att medarbetare äter lunch och nyttjar kollektivtrafiken i största möjliga mån.

5.1.6 Styrdokument

Se även styrdokument avseende Socialt ansvarstagande och respekt för mänskliga rättigheter.

Stockholms läns landsting

- Personalpolicy
- Samverkansavtal om arbetsmiljö och medbestämmande

Locum AB

- Hållbarhetspolicy
- Medarbetarguide
- Samverkansavtal
- APT-hjulet – Ett årshjul för arbetsplatsträffar (APT) och det systematiska arbetsmiljö-arbetet (SAM)

Övriga krav/verktyg

Locums ledningssystem, ISO 14001:2015, ISO 9001:2015, ISO 26000

6. Antikorruption

6.1.1 Ansvarsfulla och etiska affärsmetoder

Vårt arbete präglas av hög affärsmässig etik. Vi arbetar för att förebygga oegentligheter och all form av korruption samt givande och tagande av muta. Som anställda i ett landstingsägt bolag har vi alla ansvar för att aldrig missbruka vår ställning. Vi accepterar aldrig erbjudande om förmåner eller otillbörliga gåvor och visar stor försiktighet i umgänget med leverantörer och kunder. Vi bestämmer villkor för betalning i samband med att vi beställer varor eller tjänster och betalar i enlighet med överenskomna villkor.

Representation, resor och konferenser kan vid vissa tillfällen vara ett inslag i arbetet. All representation ska kännetecknas av måttfullhet.

6.1.2 Ansvar i leverantörskedjan

Vi kvalitetssäkrar att de produkter och tjänster som vi levererar uppfyller de krav som våra kunder och vi själva ställer. Detta görs genom olika typer av kontroller och uppföljningar av såväl leverantör som leverans.

Vi strävar efter att samarbeta med leverantörer med värderingar som överensstämmer med våra egna och att inte göra affärer med leverantörer som skulle kunna skada Locum och SLL. Vi ställer ekonomiska, sociala och miljömässiga krav vid upphandling och använder SLL:s uppförandekod för leverantörer där det är tillämpligt. Locum har rätt att kontrollera leverantörens efterlevnad av kraven, vid allvarliga brister har vi rätt att kräva vite eller att häva avtalet.

6.1.3 Styrdokument

Stockholms läns landsting

- Anti-korruptionspolicy (LS 2015:1342)
- Riktlinjer för anti-korruption och representation (LS 2015:1341)

Locum AB

- Regler avseende representation och motverkande av korruption
- Sekretessavtal

Övriga krav/verktyg

Locums ledningssystem, ISO 9001:2015, ISO 14001:2015, ISO 26000

6.1.4 Mål, uppföljning och genomförda aktiviteter under året

Locums mål är att samtliga medarbetare ska känna till och efterleva Locums regler avseende representation och motverkande av korruption.

Regler avseende representation och motverkande av korrupktion ersätter tidigare styrdokument

Omarbetning av Locums tidigare styrdokument *Riktlinje för externa kontakter, Regler för representation, Regler för uppvaktningar/gåvor* samt *Regler för tjänsteresor, kurser och konferenser* genomfördes under 2017 utifrån nya styrande dokument från SLL.

Under 2017 arbetades *Regler avseende representation och motverkande av korrupktion* fram och ersätter de tidigare styrdokumenten.

Locums regler förtydligar det som gäller specifikt för vårt ansvarsområde utifrån lagkrav samt krav i SLL:s styrande dokument:

- Anti-korruptionspolicy för Stockholms läns landsting LS 2015-1342
- Stockholms läns landstings riktlinjer för anti-korrupktion och representation LS 2015-1342
- Rese- och mötespolicy för Stockholms läns landsting LS 2015-1341
- Stockholms läns landstings riktlinjer för resor och möten i tjänsten LS 2015-1341
- Riktlinjer för bisysslor inom Stockholms läns landsting LS 0708-0861

Regler avseende representation och motverkande av korrupktion innehåller även regler om jäv, bisyssla, uppvaktning, möten, utbildningar, kurser, konferenser och tjänsteresor.

Regler avseende representation och motverkande av korrupktion anmäldes till styrelsen 2017-09-28.

För att kontinuerligt påminna oss om vad som gäller, hålls diskussioner kring dessa regler regelbundet på såväl företagsövergripande nivå, som på arbetsplatsträffar och under medarbetarsamtalet.

Obligatorisk utbildning och uppföljning

Samtliga medarbetare har under slutet av 2017 och början av 2018 genomgått den obligatoriska årliga utbildning om *Regler avseende representation och motverkande av korrupktion* via Lärtorget. Detta följs upp av närmaste chef. Statistik per avdelning tas fram ur Lärtorget.

Översyn av Visselblåsarfunktion

Locum har sedan 2012-08-23 haft en Visselblåsarfunktion. Syftet med visselblåsarfunktionen är att möjliggöra information om misstanke gällande oegentligheter.

En översyn av visselblåsarfunktionen genomfördes 2017 och en uppdaterad rutinbeskrivning publicerades i slutet av augusti 2017. Information om visselblåsarfunktionen tillgängliggjordes då även för leverantörer, via locum.se.

Stickprovskontroll av bisysslor

Samtliga medarbetare följs upp av närmaste chef avseende eventuella bisysslor vid det årliga medarbetarsamtalet.

Stickprov genomförda under jan-feb 2017 på samtliga nyanställda samt på medarbetare i nya roller, efter tidigare stickprovskontroll (genomförd på samtliga medarbetare) augusti 2015.

Information från VD till leverantörer och samarbetspartners

I december 2017 skickades och publicerades ett julbrev från VD till Locums leverantörer och samarbetspartners, med en påminnelse om några av SLL:s och Locums riktlinjer.

<http://www.locum.se/Om-Locum/Press/Nyheter/2017/12December/Till-leverantorer-och-samarbetspartners/>

Personalliggare implementerade i projekt, uppföljning av ID06

Av Locum initierade kontroller och revisioner genomförs kontinuerligt.

Fortsätt att genomföra bakgrundskontroll vid rekrytering för vissa funktioner

Genomförs kontinuerligt i de fall det är relevant.

7. Intressenter, intressentdialog

Våra intressenter är de grupper eller personer som påverkar eller påverkas av vår verksamhet. Vi arbetar aktivt för att minimera vår verksamhets negativa påverkan på människa, miljö och samhälle. Genom intressentdialog skapar vi engagemang och delaktighet i – för vår verksamhet och vårt uppdrag – väsentliga frågor. Det vill säga frågor som direkt eller indirekt påverkar utvecklingen av landstingets vårdfastigheter och dess närmiljöer.

Tabellen nedan (på sidorna 45 till 46) åskådliggör exempel på hur Locum omhändertagit frågor under 2017.

Intressent	Områden, ämnen	Dialogtillfälle/Kanal	Exempel på hur Locum omhändertagit väsentliga frågor under 2017
Ägare, styrelse, politiker	Aktuella beslut, policydokument, lagkrav och styrdokument Färdigställande av ny-, om- och tillbyggnad	Styrelsemöte, styrelseseminarium, invigning/spadtag Informationsmöten Kundtidningen Rum Information på locum.se	Fastställande av Hållbarhetspolicy efter förändringar. Regler avseende representation och motverkande av korrupcion. Information med diskussion på Miljöberedningen för politiker. 4 nummer av tidningen RUM gavs ut under 2017 (tillgänglig via www.locum.se)
Kunder, hyresgäster	Trygghet, säkerhet, miljö, utvärdering, kundnöjdhet	Kundmätning, driftmätning, trygghetsronder, veckovisa ronderingar, anvisningsfolderar exempelvis elsäkerhetsanvisningar. Möten och e-postutskick till sjukhusens miljörepresentanter i syfte att samarbeta kring sjukhusens avfall och energi.	Utifrån resultatet av NKI- och driftmätning, samt genomförda <i>Trygghetsronder</i> tas aktivitets- och åtgärdsplaner fram. Trygghetsronder har genomförts kontinuerligt under 2017. Kundrapporter (från förvaltningsplanen) Dialog med sjukhusens miljörepresentanter avseende information om verksamhetsenergi, samt Hållbarhetsfrukostar. Hållbarhetsberedningsmöten har genomförts med bland andra SLL Hållbarhet, Trafikförvaltningen, Karolinska och Tio hundra.
	Pågående projekt	Pulsmöten, frukostmöten, kundmöten, Husguiden, kundernas intranät, digitala nyhetsbrev, kundtidningen Rum,	Digitala skärmar (informationstavlor) uppdaterades under 2017 Lednings- och samverkansmodell (LFO, Ledning förvaltningsområde) där även driftentreprenör deltar, vårdgivaren är adjungerad.

Intressent	Områden, ämnen	Dialogtillfälle/Kanal	Exempel på hur Locum omhändertagit väsentliga frågor under 2017
		invigning/spadtag, broschyrer, informationsblad, locum.se, utställningar, informations- och utbildningsfilmer.	Dialoger och kommunikationsinsatser har genomförts kontinuerligt under 2017.
Medarbetare, även framtida	Trivsel på arbetsplatsen, utmaningar och pågående projekt	Seminarier, workshops, morgonsamlingar, konferenser, arbetsplatsträffar (APT), bolagsövergripande utbildningar, Business Arena, öppet hus för studenter och kollegor i branschen, informations- och utbildningsfilmer.	Ett flertal arrangemang har genomförts under 2017, bland annat "Barnens dag" och Business Arena .
Samarbetspartners, leverantörer	Arbete i vårdens lokaler	Webbplats, samrådsmöten, informations- och utbildningsfilmer, gå-turer**, öppet hus för studenter och kollegor i branschen	Information har publicerats kontinuerligt under rubriken Verktügen För samarbetspartners på locum.se Tagit fram och publicerat Regler avseende representation och motverkande av korruption. Information om Locums visuellblåsar-funktion publicerad på Locum.se .
Invånare i Stockholms län, lokalsamhället	Medborgardialog	Pensionärsträffar med både pensionärsorganisationer i Stockholm och fd medarbetare på Locum, Business Arena, Husguiden, byggskyltar, vepor, digitala skärmar (informationstavlor), broschyrer, informationsblad, utställningar, informations- och utbildningsfilmer, boendemöten, gå-turer, trygghetsronder.	Dialoger och kommunikationsinsatser har genomförts kontinuerligt under 2017. Trygghetsronder har genomförts kontinuerligt under 2017.
Intresse-, bransch- och ideella organisationer	Tillgänglighet, styrdokument, benchmarking, LOU, hållbarhet, forskning och utveckling, FOU, fastighetsteknik, vårdlokaler, arkitektur, lokalplanering, fastighetsförvaltning	Nätverksträffar, pensionärsträffar, samverkansmöten bland annat <i>Funktionshindersrörelsen i samverkan</i> (HSO), Delaktighet, handlingskraft, <i>Rörelsefrihet</i> (DHR) och <i>Synskadades riksförbund</i> (SRF), seminarier, utbildningar	Dialoger och samverkan har genomförts kontinuerligt under 2017. PTS-riktlinje reviderad Nummer 4 av Locums kundtidning RUM (tillgänglig via Locum.se) hade ett större reportage om Tillgänglighet.
Myndigheter	Myndighetsförordningar, <i>Styrdokument fastigheter</i> etc	Myndighetsbesiktningar, hantering av eventuella brister efter besiktning	Flera av <i>Styrdokument fastighet</i> reviderade. http://www.locum.se/Verktugen/Styrdokument-fastigheter/ Handbok för myndighetsbesiktningar reviderad.

8. Ordlista, hänvisningar

Byggvarubedömningen (BVB)

En icke vinstdrivande ekonomisk förening som bedömer och därefter tillhandahåller information om hållbarhetsbedömda varor samt främjar produktutvecklingen mot en giftfri och god bebyggd miljö. Genom bedömning av byggvaror, sätta upp kriterier för bedömning av byggvaror, tillhandahålla webbaserad information om bedömda byggvaror samt påverka produktutvecklingen av byggvaror. <https://byggvarubedomningen.se>

FN:s rättvisepprinciper

Ickediskriminering, jämlikhet, delaktighet, inkludering, transparens och ansvar.

Funktionsnedsättning

Funktionsnedsättning är en nedsättning av en fysisk, psykisk, intellektuell eller sensorisk funktionsförmåga. Den kan uppstå till följd av sjukdom eller annat tillstånd, vara medfödd eller förvärvad. En funktionsnedsättning kan vara bestående eller övergående och synlig eller osynlig.

Funktionshinder

Termen funktionshinder används för att beskriva den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Hindren kan finnas i den fysiska, kommunikativa, psykiska eller psykosociala miljön.

Global Warming Potential (GWP)

Ett mått på förmågan hos en växthusgas att bidra till den globala uppvärmningen. Skalan jämför den aktuella gasens klimatpåverkan med effekten av samma mängd koldioxid. Utsläppen av olika växthusgaser kan med hjälp av gasernas GWP-värden räknas om till koldioxidekvivalenter, vilket gör det lättare att jämföra dem med varandra.

PTS, Program för Teknisk standard

PTS, Program för Teknisk Standard, är ett system för att åstadkomma rätt kvalitet i programarbete, projektering, byggande och förvaltning. PTS ger stöd och styrning för alla som jobbar eller har uppdrag inom fastighetsförvaltningen. <https://www.ptsforum.se/>

The Internet of Things (IoT), Sakernas internet

The Internet of Things är ett samlingsbegrepp för den utveckling som innebär att maskiner, fordon, gods, hushållsapparater, kläder och andra saker samt varelser (inklusive människor), förses med små inbyggda sensorer och processorer. Detta medför att dessa enheter kan uppfatta sin omvärld, kommunicera med den och på så sätt skapa ett situationsanpassat beteende och medverka till att skapa smarta, attraktiva och hjälpsamma miljöer, varor och tjänster. <https://iotsverige.se/>

Tillgänglighet

Begreppet tillgänglighet används för att beskriva hur väl en verksamhet, arbetsplats, lokal, transport eller tjänst fungerar för personer med funktionsnedsättning. Tillgänglighet påverkas av användbarhet, som är den enskildes uppfattning av tillgängligheten i en given miljö. Tillgänglighet och användbarhet är förutsättningar för delaktighet. Kommunikativ tillgänglighet innebär att kommunicera, informera och föra dialog så att alla har möjlighet att ta del av, förstå och använda information och tjänster. Fysisk tillgänglighet innebär att lokaler, transporter och tjänster är användbara och hinderfria för personer med funktionsnedsättning.